

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १ : १ – साहित्यप्रकाराचा अभ्यास

(Study of Form of Literature : Poetry)

विशिष्ट साहित्यप्रकार : कविता

उद्दिष्टे : कोणत्याही साहित्यप्रकाराला एक तात्त्विक अंग असते, तसेच त्याला एक ऐतिहासिक अंग असते. या दोन अंगांच्या देवघेवीमधून प्रत्येक साहित्यप्रकाराची जडणघडण होत असते. या दृष्टीने साहित्यप्रकाराच्या अभ्यासासाठी काही मार्गदर्शक तत्त्वे सांगता येतील.

(क) साहित्यप्रकाराची संकल्पना : सैद्धान्तिक विचार, संकेतव्यूह.

(ख) या सैद्धान्तिक विचाराच्या प्रकाशात नेमलेल्या साहित्यकृतींचा अभ्यास करणे.

या तीन प्रमुख मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार साहित्यप्रकाराच्या अभ्यासक्रमाची योजना पुढीलप्रमाणे आहे :

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) साहित्यप्रकाराची संकल्पना : सैद्धान्तिक विचार

(साहित्यप्रकाराच्या वर्गीकरणामागील तत्त्वे)

प्रमुख साहित्यप्रकार-कविता, कथा, नाटक, कादंबरी परिचय.

कवितेची व्याख्या.

ब) कविता या साहित्यप्रकाराचा संकेतव्यूह.

पद्यबंध-शब्द, ओळी, कडवी, ध्रुवपद, समांतरता, वृत्तछंद.

कवितेचे नादरूप-यमक, प्रास, अनुप्रास इत्यादी. ताल, लय, वृत्त, छंद इ०

कवितेचे दृश्यरूप-(लिखित रूप) ओळी, कडवी इत्यादी.

आशयबंध-कवितेतील आशय, आशयसूत्र, अनुभव, अनुभवविश्व-भावना, भावविश्व, कवितेचे भाषिक

विशेष-अनेकार्थता-प्रतिमा, प्रतीक, रूपक, मिथ, आदिबंध, वक्रता, नियमोल्लंघन.

सर्व काव्यघटकांची कविता या साहित्यप्रकाराच्या गुणविशेषांनुसार संघटना कशी होते हे स्पष्ट करणे.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) कवितेची संकल्पना-अभिजाततावादी, रोमँटिक, प्रतीकवादी.

अन्य साहित्यप्रकारांशी कवितेचे साम्यभेदात्मक नाते.

ब) काव्यप्रकार-गीत, कथाकाव्य, खंडकाव्य, नाट्यकाव्य आणि भावकाव्य (अभंग, ओवी, लावणी, पोवाडा,

सुनीत, गझल, दशपदी, विडंबन) काव्यप्रकारांची परंपरा.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

१) 'प्रेमाचे लव्हाळे', आणखी काही कविता, मौज प्रकाशन, १९९४.

२) 'त्रिधा राधा', सुहृद्गाथा, पु० शि० रेगे, (संपा०) गंगाधर पाटील.

३) 'वामांगी', चिरीमिरी, अरुण कोलटकर.

४) 'राहीबाई', या सत्तेत..., नामदेव ढसाळ (०५ कविता)

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी - प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ-ग्रंथसूची :

१. कुलकर्णी, वा० ल०; मराठी कविता-जुनी आणि नवी, पॉप्युलर प्रकाशन आणि मौज प्रकाशन गृह, मुंबई, १९८७..
२. गणोरकर, प्रभा (संपा०); संक्षिप्त मराठी वाङ्मयकोश, (१९२० पासून २००३ पर्यंतचा कालखंड), जी० आर० भटकळ फाउंडेशन, मुंबई, २००४.
३. भागवत, श्री० पु० व इतर (संपा०); साहित्य-अध्यापन आणि प्रकार, पॉप्युलर प्रकाशन गृह, मुंबई.
४. पाटणकर, वसंत; कविता : संकल्पना, निर्मिती आणि समीक्षा, मराठी विभाग, मुंबई विद्यापीठ व अनुभव प्रकाशन, मुंबई, १९९५.
५. पाटणकर, वसंत; शोध कवितेचा, मौज प्रकाशन गृह, मुंबई, २०११.
६. डहाके, वसंत आबाजी; कवितेविषयी, स्वरूप प्रकाशन, औरंगाबाद, १९९९.
७. बेडेकर, दि० के०; आधुनिक मराठी काव्य उद्गम आणि भवितव्य, नागपूर विद्यापीठ, नागपूर, १९६९.
८. रसाळ, सुधीर; काही मराठी कवी जाणवा आणि शैली, जनशक्ती वाचक चळवळ, औरंगाबाद, आवृत्ती ३री, २०११.
९. करोगल, सुषमा (संपा०); स्वातंत्र्योत्तर मराठी कविता, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, १९९९.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १ : २ – प्राचीन कालखंडाचा अभ्यास : यादवकाल
(Study of Specific Period : Yadavkal)

उद्दिष्टे : या अभ्यासपत्रिकेमध्ये यादवकालाचा अभ्यास करावयाचा आहे. सदर अभ्यासपत्रिकेत नेमलेल्या साहित्याच्या आधारे विशिष्ट कालखंडाचा आणि कालखंडाच्या पार्श्वभूमीवर नेमलेल्या साहित्यकृतीचा असा दुहेरी स्तरावर अभ्यास अभिप्रेत आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२
सामाजिक-सांस्कृतिक पार्श्वभूमी.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२
सांप्रदायिक प्रेरणा.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२
अ) दृष्टान्तपाठ : केसोबास.

ब) यादवकालीन संतांचे निवडक अभंग :

(सकलसंतगाथा, भाग १, संपा० डॉ० र० रा० गोसावी, सारथी प्रकाशन, पुणे, २०००)

निवृत्तीनाथ : निराकार वस्तु (६), गोपाळ सवंगडे (२२),
ज्ञानेश्वर : आम्ही कापडी रे (७२८), कानोबा तुझी घोंगडी (९०३).
मुक्ताबाई : देउळीचा देवो (२२), मुंगी उडाली आकाशी (४२).
नामदेव : तू अवकाश (१५२९), कांचनीक भक्ति (१८३९),
जनाबाई : स्त्रीजन्म म्हणवुनी (१७६), दळितां कांडिता (२०४).
गोरा कुंभार : निर्गुणाचा संग (३), निर्गुणाचे भेटी (७),
सावतामाळी : कांदा मुळा (३), आमुचि माळियाची (४),
चोखामेळा : चंदनाच्या संगे (६७), ऊस डोंगा (१२५).
सोयराबाई : हीन दीन (३५), किती हे मरती (४९).
कर्ममेळा : आमुची केली (३), आपण वाढवावे (२३),

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. संत वाङ्मयाची सामाजिक फलश्रुती, गं० बा० सरदार.

२. यादवकालीन महाराष्ट्र, मु० गो० पानसे.

३. यादवकालीन मराठी भाषा, शं० गो० तुळपुळे.

४. पाच संतकवी, डॉ० शं० गो० तुळपुळे.

५. मराठी कविता : प्राचीन कालखंड, वा० रा० ढवळे.

६. ज्ञानेश्वरी (अध्याय १२), (संपा०) अरविंद मंगरूळकर, वि० मो० केळकर / (संपा०) ल० वि० कर्वे, गो० पु०

रिसबुड / (संपा०) श्री० ना० बनहट्टी / (संपा०) म० ना० अदवंत, भालचंद्र खांडेकर / (संपा०) शं० वा० दांडेकर / (संपा०) द० सी० पंगु / (संपा०) स० रा० गाडगीळ / (संपा०) श्री० मा० कुलकर्णी.

७. वि० का० राजवाडेकृत 'ज्ञानेश्वरी'ची प्रस्तावना आणि 'ज्ञानेश्वरी'तील मराठी भाषेचे व्याकरण, साहित्य संस्कृती मंडळ.

८. महानुभाव गद्य, शं० गो० तुळपुळे.

९. महानुभाव साहित्यदर्शन, उषा मा० देशमुख.

१०. साहित्य, समाज आणि संस्कृती, दिगंबर पाध्ये.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक ९ : ३ – सौंदर्यशास्त्र – १ (Aesthetics : 1)

उद्दिष्टे : सौंदर्याचे व कलेचे तत्त्वज्ञान म्हणजे सौंदर्यशास्त्र. यामध्ये सौंदर्याविषयी व कलेविषयी सिद्धान्तन केले जाते. कला व सौंदर्य यांचे स्वरूप काय, त्यांच्या आवश्यक अटी कोणत्या, त्यांचे काही नियम असतात का, विविध कलांमधील परस्परसंबंध कोणत्या प्रकारचे असतात आणि त्यातून वर्गीकरणाची व्यवस्था लावता येते का, यांसारख्या प्रश्नांचे भान विद्यार्थ्यांना आणून देणे हा या अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) सौंदर्यशास्त्राचे स्वरूप व प्रयोजन.

आ) सौंदर्यनिकषांविषयीचा इमॅन्युएल कांटचा सिद्धांत.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) साहित्यकृतीच्या सौंदर्याची संकल्पना. रूपबंधाविषयीचे सिद्धांत, सेन्द्रिय रूपबंध.

आ) भरतमुनीचा रससिद्धांत.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) कलानिर्मिती/सौंदर्यनिर्मितीमधील महत्त्वाचा घटक म्हणून प्रतिभेविषयीचे सिद्धांत.

आ) सौंदर्यमूल्य – स्वायत्त की परायत्त, सौंदर्येतर मूल्ये.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ :

१. पाटणकर, रा० भा०; सौंदर्यमीमांसा.

२. पाध्ये, प्रभाकर; सौंदर्यनिभव.

३. मर्ढेकर, बा० सी०; कला आणि मानव.

४. पाटणकर, रा० भा०; मुक्तिबोधांची कविता.

५. आचवल, माधव; रसास्वाद.

६. संपा०; रङ्गनायक.

७. लागू, श्रीराम; रूपवेध

८. नाईक, राजीव; नाटकातील चिन्ह.

९. पाटील, गंगाधर; समीक्षामीमांसा.

१०. पाटील, गंगाधर; समीक्षेची नवी रूपे.

११. पद्माकर, दादेगावकर; रसचर्चा.

१२. देशपांडे, ग० त्र्यं०; भारतीय साहित्यशास्त्र.

१३. कंगले, र० पं०; प्राचीन काव्यशास्त्र.

१४. देशपांडे, ग० त्र्यं०; साहित्यशास्त्रातील सौंदर्यविचार.

१५. कंगले, र० पं०; रसभावविचार.

१६. के० नारायण काळे; प्रतिमा, रूप आणि गंध.

१७. संत, दु० का०; ललितकला आणि वाङ्मय.

Cinema : The Movement - Image by Gilles Deleuze

(The Athlone Press, London, 1986)

1. *Film Theory & Criticism* edited by Gerald Mast & Marshall Cohen (OUP, Oxford, 1985)

2. *Realism & the Cinema* edited by Christopher Williams (Routledge & Kegan Paul, London, 1980)

3. *The Moving Image* by Kishore Valicha (Orient Longman, India, 1988)

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक ९ : ४ – स्त्रीवाद आणि साहित्य (Feminism and Literature)

उद्दिष्टे : जगातील बहुतेक संस्कृती या पुरुषप्रधान असून त्यांच्या समाजरचनेत पुरुषांच्या हितसंबंधांची जपणूक केलेली आहे. यातून पुरुषप्रधान व्यवस्था जन्माला येऊन स्त्रीचे शोषण होत असते. आपल्यावरील अन्यायाची, दुय्यमत्वाची जाणीव झालेली स्त्री कृतीतून व लेखणीतून त्याविषयावर व्यक्त होऊ लागली आणि यातून स्त्रियांच्या वेगळ्या साहित्याचा जन्म झाला. स्त्रीवाद, स्त्रीवादी साहित्य आणि स्त्रीवादी समीक्षा यांची उभारणी पाश्चात्य व मराठी साहित्यविश्वात कशी झाली याचा स्थूल परिचय करून देणे हा या अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे. त्याचबरोबर 'स्त्रीवादी वाचन' हा स्त्रीवादी समीक्षेचा महत्त्वाचा प्रकार विद्यार्थ्यांना परिचित करून देऊन पुरुषलेखकांच्या साहित्याचेही स्त्रीवादी वाचन करता येते हे दर्शवणे येथे अभिप्रेत आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

- अ) स्त्रीवाद-प्रेरणा, संकल्पना व स्वरूप (स्त्रीवाद ही एकच संकल्पना नसून ती बहुजिनसी आहे याची मांडणी).
- ब) स्त्रीप्रधान, स्त्रीकेंद्री आणि स्त्रीवादी साहित्य – तात्त्विक चर्चा.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

- अ) मराठी साहित्यातील स्त्रीवादी जाणिवांचा आरंभ व परिवर्तन (कादंबरी व नाटक या साहित्यप्रकारांतील ठळक उदाहरणांच्या साहाय्याने स्त्रीवादी जाणिवांचा मागोवा घेणे).
- ब) स्त्रीवादी वाचन (एलन शॉअल्टरप्रणीत स्त्रीवादी समीक्षेचा प्रकार स्पष्ट करणे).

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

- अ) *उत्खनन* – गौरी देशपांडे.
- ब) *ठष्ट* – संजय पवार.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण
२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. ऑमव्हेट, गेल; *जोतिबा फुले आणि स्त्रीमुक्तीचा विचार*.
२. आठलेकर, मंगला; *तिची कथा*, राजहंस प्रकाशन, पुणे.
३. कर्वे, स्वाती; *स्त्री विकासाच्या पाऊलखुणा*, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.
४. कर्वे, स्वाती; *स्त्री विकासाची नवी क्षितिजे*, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.
५. खांडगे, मंदा (संपा०); *स्त्री साहित्याचा मागोवा*, खंड १ व २, साहित्यप्रेमी भगिनी मंडळ, पुणे, २००२.
६. गोखले, करुणा; *बाईमाणूस*, राजहंस प्रकाशन, पुणे.
७. गोखले, करुणा (अनु०); *सेकंडसेक्स*, मूळ लेखिका सिमॉन-द-बोव्हा.
८. जाधव, मनोहर; *समीक्षेतील नव्या संकल्पना*, स्वरूप प्रकाशन, औरंगाबाद.
९. जाधव, रा० ग०; *आधुनिक मराठी कवयित्रींची कविता*, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.
१०. धोंगडे, अश्विनी; *संदर्भ स्त्री पुरुष*, दिलिपराज प्रकाशन, पुणे, २००३.
११. धोंगडे, अश्विनी; *स्त्रीवादी समीक्षा-स्वरूप आणि उपयोजन*, दिलिपराज प्रकाशन, पुणे, २००३.
१२. नानिवडेकर, मेघा; *महाराष्ट्रातील स्त्री चळवळीचा मागोवा*, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.

१३. निरगुडकर, भारती; *समीक्षासंहिता*, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर, २०१२.
१४. फडके, भालचंद्र; *मराठी लेखिका चिंता आणि चिंतन*, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे.
१५. भागवत, विद्युत; *स्त्री प्रश्नांची वाटचाल*, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, २००४.
१६. भागवत, विद्युत; *स्त्रीवादी सामाजिक विचार*, डायमंड पब्लिकेशन, पुणे, २००८.
१७. भोसले, नारायण; *महाराष्ट्रातील स्त्रीविषयक सुधारणावाद्यांचे सत्ताकारण*, द तार्ईची प्रकाशन, पुणे.
१८. भोसले, नारायण; *अब्राह्मणी स्त्रीवाद*, अथर्व प्रकाशन, जळगाव.
१९. महाजन, वंदना; *मराठी कादंबरीतील स्त्रीवाद*, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे, २०१०.
२०. महाजन, वंदना; *सांस्कृतिक प्रवाहांची स्त्रीवादी समीक्षा*, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
२१. रानडे, प्रतिभा, *स्त्रीप्रश्नांची चर्चा एकोणिसावे शतक*, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे.
२२. वरखेडे, मंगला, *स्त्रीवाद संकल्पना व उपयोजन*, का० स० वाणी प्रगत अध्ययन संस्था, धुळे.
२३. साळुंखे, आ० ह०, *हिंदु संस्कृती आणि स्त्री*, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक ९ : ५ – दलित साहित्य (Dalit Sahitya)

उद्दिष्टे : मराठी साहित्य-संस्कृतिक्षेत्रात १९६० नंतरच्या दशकात दलित साहित्याची एक वाङ्मयीन व सामाजिक-सांस्कृतिक स्वरूपाची चळवळ सुरू झाली. या चळवळीतून निर्माण झालेल्या दलित साहित्याने मराठी साहित्यात मोलाची भर घातलेली आहे. अशा महत्त्वाच्या साहित्यप्रवाहाचा अभ्यास विद्यापीठीय स्तरावर होणे आवश्यक ठरते. या दृष्टीने दलित साहित्याची वाङ्मयीन व सामाजिक/सांस्कृतिक पार्श्वभूमी, दलित साहित्याची संकल्पना व स्वरूप, त्यातील विद्रोहाची जाणीव व तिचा साहित्यिक आविष्कार, या साहित्यप्रवाहातील विविध साहित्यप्रकार, तसेच या साहित्याचे व साहित्यिक चळवळीचे वाङ्मयीन व सामाजिक कार्य इत्यादी गोष्टींचा सुव्यवस्थित अभ्यास करणे, हे या अभ्यासविषयपत्रिकेचे उद्दिष्ट आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

दलित साहित्याचे स्वरूप व वैशिष्ट्य

अ) दलित, दलित जाणीव, दलित साहित्य संकल्पनेविषयीच्या विविध भूमिका.

ब) दलित साहित्याची प्रेरणा, व्याख्या.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

दलित साहित्याच्या चळवळीची पार्श्वभूमी

अ) सामाजिक, राजकीय, सांस्कृतिक, धार्मिक परिस्थिती : वास्तव.

ब) आंबेडकरपूर्व, आंबेडकरी व आंबेडकरोत्तर चळवळी.

क) दलित साहित्य चळवळीचा सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय चळवळींशी असलेला अनुबंध.

ड) दलित साहित्याची पूर्वपरंपरा.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

१. सुरुंग, त्र्यंबक सपकाळे.

२. सूर्यस्तूप, आत्माराम गोडबोले.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. आंबेडकर, डॉ० बाबासाहेब; *अस्पृश्य मूळचे कोण?*, (*The Untouchables*), (अनु०) कांबळे, बी० सी०;

२. आंबेडकर, डॉ० बाबासाहेब; *जातिभेद निर्मूलन*, (अनु०) गांजरे, मा० फ०; प्रज्ञा प्रकाशन मंडळ, नागपूर, १९७०.

३. आंबेडकर, डॉ० बाबासाहेब; *शूद्र मूळचे कोण होते?*, (अनु०) खैरमोडे, चां० भ०; ठक्कर आणि कं० लि०, मुंबई, १९४६.

४. कऱ्हाडे, सदा; *दलित साहित्य चिकित्सा*, स्वरूप प्रकाशन, औरंगाबाद, २००१.

५. कुलकर्णी, गो० म० (संपा०); *दलित साहित्य : प्रवाह व प्रतिक्रिया*, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, १९८६.

६. खरात, शंकरराव; *दलित वाङ्मय प्रेरणा आणि प्रवृत्ती*, इनामदार बंधू प्रकाशन, पुणे, १९७८.

७. जाधव, रा० ग०; *निळी पहाट*, प्राज्ञपाठशाळा मंडळ, वाई, १९७८.

८. डांगळे, अर्जुन (संपा०); *दलित साहित्य : एक चिंतन*, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई, १९७८.
९. निंबाळकर, वामन (संपा०); *सामाजिक क्रांतीची दिशा*, (प्राचार्य म० भि० चिटणीस समग्र वाङ्मय), प्रबोधन प्रकाशन, नागपूर, २००७.
१०. पाटील, म० सु०; *दलित कविता*, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई, १९८१.
११. पानतावणे, गंगाधर; *दलित साहित्य : चर्चा आणि चिंतन*, साकेत प्रकाशन, औरंगाबाद, १९९३.
१२. फडके, भालचंद्र; *दलित साहित्य : वेदना आणि विद्रोह*, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे, १९७७ (प्र० आ०), १९८९ (दु० आ०).
१३. बागूल, बाबूराव; *दलित साहित्य : आजचे क्रांतिविज्ञान*, बुद्धिस्त पब्लि० हाऊस, नागपूर, १९८१.
१४. भगत, दत्ता; *निळी वाटचाल*, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, २००१.
१५. मनोहर, यशवंत; *दलित साहित्य : सिद्धांत आणि स्वरूप*, प्रबोधन प्रकाशन, नागपूर, १९७८.
१६. माटे, श्री० म०; *अस्मृष्टांचा प्रश्न*, दाते, श्री० र०, पुणे, १९३३.
१७. मेश्राम, केशव (संपा०); *विद्रोही कविता*, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे, १९७८ (प्र० आ०), १९९४ (तृ० आ०).
१८. मेश्राम, केशव व इतर (संपा०); *दलित साहित्याची स्थितिगती*, मराठी विभाग, मुंबई विद्यापीठ आणि अनुभव पब्लिकेशन्स, मुंबई, १९९७.
१९. मेश्राम, योगेन्द्र; *दलित साहित्य – उद्गम आणि विकास*, मंगेश प्रकाशन, नागपूर, १९९८.
२०. रेगे, शां० शं०; *भीमपर्व*, सुगावा प्रकाशन, पुणे, १९९१.
२१. लिंबाळे, शरणकुमार (संपा०); *शतकातील दलितविचार*, दिलीपराज प्रकाशन, पुणे, २००१.
२२. लिंबाळे, शरणकुमार (संपा०); *प्रज्ञासूर्य*, प्रचार प्रकाशन, कोल्हापूर, १९९१.
२३. वानखेडे, म० ना०; *दलितांचे विद्रोही वाङ्मय*, प्रबोधन प्रकाशन, नागपूर, १९८१.
२४. डोळस, अविनाश; *आंबेडकरी विचार आणि साहित्य*, साकेत प्रकाशन,
२५. नीळकंठ, शैरे; *डॉ० बाबासाहेब आंबेडकर आणि दलित वैचारिक वाङ्मय*, सुविद्या प्रकाशन, पुणे, २००५.
२६. Ambedkar, Babasaheb; *Annihilation of Caste*, New Book Company, Bombay, 1936.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक ९ : ६ – बालसाहित्य (Balsahitya)

उद्दिष्टे : 'बालसाहित्य' हे ललित साहित्याच्या कक्षेत येते. मात्र प्रौढ साहित्यापेक्षा त्याचे स्वरूप कसे वेगळे ठरते, बालसाहित्यातील अनुभवविश्व आणि भाषा यांच्या संदर्भात त्यांची स्वरूपवैशिष्ट्ये कोणती यांचा अभ्यास करणे प्रस्तुत अभ्यासपत्रिकेत अपेक्षित आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

- अ) बालसाहित्याचे स्वरूप, वैशिष्ट्ये, प्रेरणा
आ) मराठी बालसाहित्याचा इतिहास.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

- अ) बालमानसशास्त्र व बालसाहित्य
आ) बालसाहित्याचे प्रकार – बालकविता, कथा, कादंबरी, एकांकिका, नाटक

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

- अ) 'नाच रे मोरा', ग० दि० माडगूळकर
आ) 'हरवलेल्या खेळण्यांचे राज्य', सई परांजपे

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. दांडेकर, मालतीबाई; *बालसाहित्याची रूपरेखा*.
२. भागवत, लीलावती; *मराठी बालसाहित्य प्रवाह आणि स्वरूप*.
३. शहा, सुलभा; *मराठी बालवाङ्मय : स्वरूप आणि अपेक्षा*.
४. कुसुमाग्रज; 'स्वागत' (प्रस्तावना) *गवतफुला-इंदिरा संत*.
५. वसेकर, विश्वास; *बालसाहित्याचे अंतरंग*.
६. जाधव, रा० ग० (संपा०); *मराठी वाङ्मयाचा इतिहास*, खंड ७, भाग २.
७. दीक्षित, लीला; *मराठी बालसाहित्य : विचार आणि दर्शन*.
८. बोरसे-सुर्वे, विद्या; *बालसाहित्य – आकलन आणि समीक्षा*.
९. बागूल, देविदास; *बालवाङ्मय*.
१०. मासिक ऋग्वेद, बालकुमार साहित्य संमेलन, देवडेंडे विशेषांक, मार्च २०१६.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १० : १ – साहित्यप्रकाराचा अभ्यास

(Study of Form of Literature : Novel)

विशिष्ट साहित्यप्रकार : कादंबरी

उद्दिष्ट : कोणत्याही साहित्यप्रकाराला एक तात्त्विक अंग असते, तसेच त्याला एक ऐतिहासिक अंग असते. या दोन अंगांच्या देवघेवीमधून प्रत्येक साहित्यप्रकाराची जडणघडण होत असते. या दृष्टीने साहित्यप्रकाराच्या अभ्यासासाठी काही मार्गदर्शक तत्त्वे सांगता येतील.

(क) साहित्यप्रकाराची संकल्पना : सैद्धान्तिक विचार, संकेतव्यूह.

(ख) या सैद्धान्तिक विचाराच्या प्रकाशात नेमलेल्या साहित्यकृतींचा अभ्यास करणे.

घटक १ :

अ) 'कादंबरी' या साहित्यप्रकाराची संकल्पना : सैद्धान्तिक विचार

साहित्य आणि साहित्यप्रकार.

साहित्यप्रकाराची संकल्पना, साहित्यकृतींची वर्गवारी करणारी वर्गीकरण-तत्त्वे, काव्य, कथात्म साहित्य व नाटक आदी प्रमुख साहित्यप्रकार इत्यादी गोष्टींचा परिचय करून देणे.

ब) कादंबरी आणि संबंधित इतर साहित्यप्रकार यांच्यामधील साम्यभेदाचे नाते. कथा-कादंबरी या साहित्यप्रकारांतील घटकांपेक्षा चरित्र-आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, व्यक्तिचित्रे, ललितनिबंध, रिपोर्टाज् इत्यादी साहित्यप्रकारांतील घटकांच्या साम्यभेदांची चर्चा.

घटक २ :

अ) कथनपर साहित्याचे घटक – आशयसूत्र, निवेदक-पात्र, अनुभवविश्व, निवेदन, निवेदनाचे ४ प्रकार (कथन, वर्णन, संवाद, भाष्य) वातावरण, भाषा इत्यादी.

ब) कादंबरीचे प्रकार-उपप्रकार

ऐतिहासिक, पौराणिक, राजकीय, सामाजिक, पत्रात्मक, चरित्रात्मक, आत्मचरित्रपर, काव्यात्म इत्यादी.

घटक ३ :

नेमलेल्या कादंबरीचा अभ्यास

१) 'वज्राघात', ह० ना० आपटे,

२) 'रीटा वेलिणकर', शांता गोखले.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. 'मराठी कादंबरी', कुसुमावती देशपांडे.

२. 'मराठी कादंबरी तंत्र आणि विकास', बापट, गोडबोले.

३. 'धार आणि काठ', नरहर कुरुंदकर.

४. 'कादंबरी', ल० ग० जोग.

- ॡ. 'सलहलतुतु : अडुधुतलतुन आणल तुरकलर', संतलतु शुरीतु तुरुतु तुरुतु तुरुतु तुरुतु.
- ॢ. *The Rhetoric of Fiction*, Booth, W. C.
- ॣ. *Aspects of the Novel*, Forster, E. M.
- ।. *The Theory of the Novel*, ed. Halparin John.
- ॥. *The Craft of Fiction*, Lubbock Percy.
०. *The Novel and the Reader*, Katherine Lerer.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १० : २ – प्राचीन कालखंडाचा अभ्यास : बहामनीकाल
(Study of Specific Period : Bahamanikal)

उद्दिष्ट : या अभ्यासपत्रिकेमध्ये बहामनीकालाचा अभ्यास करावयाचा आहे. हा अभ्यास समकालीन सामाजिक, राजकीय, धार्मिक, सांस्कृतिक पार्श्वभूमी व वाङ्मयीन प्रेरणा यांच्या संदर्भात करणे अपेक्षित आहे. या अभ्यासात दत्त, नाथ, वारकरी, महानुभाव संप्रदायांतर्गत लेखन करणाऱ्या कवींच्या काव्याचा स्थूल स्वरूपात परिचय करून घेणे अपेक्षित आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

सामाजिक, राजकीय, धार्मिक व सांस्कृतिक पार्श्वभूमी.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

वाङ्मयीन प्रेरणा.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

संत एकनाथ – रुक्मिणीस्वयंवर.

संत मुक्तेश्वर – स्फुट काव्य 'मूर्खाची लक्षणे'.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. आचार्य, मा० ना०; ज्ञानमयूरांची कविता, पुष्पा प्रकाशन, पुणे,

२. केतकर, श्री० व्यं०; महाराष्ट्रीयांचे काव्यपरीक्षण, व्हीनस प्रकाशन, पुणे, १९६४ (दु० आ०).

४. जोग, रा० श्री०; मराठी वाङ्मयाभिरुचीचे विहंगमावलोकन, पुणे विद्यापीठ, पुणे, १९५९.

५. जोग, रा० श्री०; मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड ३, (१६८१ ते १८००) महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९७३.

६. तुळपुळे, शं० गो०; पाच संतकवी, सुविचार प्रकाशन मंडळ, पुणे, १९८४ (तृ० आ०).

७. तुळपुळे, शं० गो०; मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड १, (आरंभ ते १३५०) महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९८४.

८. देशमुख, उषा मा०; कालखंडाचा अभ्यास, मुंबई विद्यापीठ, मराठी विभाग आणि स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे,

९. नसिराबादकर, ल० रा०; प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर, २००५.

१०. पाध्ये, दिगंबर; साहित्य, समाज आणि संस्कृती, मराठी विभाग, मुंबई विद्यापीठ आणि लोकवाङ्मय गृह, मुंबई, १९९८.

११. फाटक, न० र०; एकनाथ : यक्ती आणि वाङ्मय, मौज प्रकाशन, मुंबई, १९६३.

१२. बडवे, नानासाहेब; एकनाथांची भारूडे, भाग १, श्रीएकनाथ संशोधन मंदिर, औरंगाबाद, १९६८.

१३. बडवे, नानासाहेब; एकनाथांची भारूडे, भाग २, श्रीएकनाथ संशोधन मंदिर, औरंगाबाद, १९७८.

१४. भावे, वि० ल०; महाराष्ट्र सारस्वत, खंड १, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९८३ (स०आ०).

१५. भावे, वि० ल०; महाराष्ट्र सारस्वत, खंड २, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९८३ (स०आ०).

१६. भिंगारे, ल० म०; मुक्तमयुरांची महाभारते, मराठवाडा साहित्य परिषद, हैद्राबाद, १९५६.

१७. मालशे, स० गं०; मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड २, भाग १, (१३५० ते १६८०) महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९८२.
१८. मालशे, स० गं०; मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड २, भाग २, (१३५० ते १६८०) महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९८२.
१९. शेणोलीकर, ह० श्री०; प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, मोघे प्रकाशन, कोल्हापूर, १९७१.
२०. सरदार, गं० बा०; संत साहित्याची सामाजिक फलश्रुती, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९७० (ति० आ०).
२०. साखरे, नानामहाराज, सकलसंतगाथा, खंड १ ते ३, वरदा प्रकाशन, पुणे, १९६७.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १० : ३ – सौंदर्यशास्त्र – २ (Aesthetics : 2)

उद्दिष्ट : सौंदर्याचे व कलेचे तत्त्वज्ञान म्हणजे सौंदर्यशास्त्र. यामध्ये सौंदर्याविषयी व कलेविषयी सिद्धान्तन केले जाते. कला व सौंदर्य यांचे स्वरूप काय, त्यांच्या आवश्यक अटी कोणत्या, त्यांचे काही नियम असतात का, विविध कलांमधील परस्परसंबंध कोणत्या प्रकारचे असतात आणि त्यातून वर्गीकरणाची व्यवस्था लावता येते का, यांसारख्या प्रश्नांचे भान विद्यार्थ्यांना आणून देणे हा या अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) कांटचे सौंदर्यवाचक विधान.

आ) रससिद्धांतावरील महत्त्वाची व्याख्याने – भट्टलोल्लूट, श्रीशंकुक, भट्टतौत, अभिनवगुप्त.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) साहित्यातील सौंदर्यकल्पना (कालानुसारी) नाद, छंद, ताल, कथनाचा काल.

आ) नाटक व चित्रपट – संवाद व नाद, सादरीकरणातील कथनाचा काल, चित्रपटाचा काल, दृश्यात्मकता.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) चित्रपटातील कालाच्या प्रतिमा (फ्रेम, शॉट, कटिंग, मोबिलिटी)

आ) मोंताज.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ :

१. पाटणकर, रा० भा०; सौंदर्यमीमांसा.

२. पाध्ये, प्रभाकर; सौंदर्यानुभव.

३. मर्ढेकर, बा० सी०; कला आणि मानव.

४. पाटणकर, रा० भा०; मुक्तिबोधांची कविता.

५. आचवल, माधव; रसास्वाद.

६. संपा०; रङ्गनायक.

७. लागू, श्रीराम; रूपवेध

८. नाईक, राजीव; नाटकातील चिन्ह.

९. पाटील, गंगाधर; समीक्षामीमांसा.

१०. पाटील, गंगाधर; समीक्षेची नवी रूपे.

११. पद्माकर, दादेगावकर; रसचर्चा.

१२. देशपांडे, ग० त्र्यं०; भारतीय साहित्यशास्त्र.

१३. कंगले, र० पं०; प्राचीन काव्यशास्त्र.

१४. देशपांडे, ग० त्र्यं०; साहित्यशास्त्रातील सौंदर्यविचार.

१५. कंगले, र० पं०; रसभावविचार.

१६. के० नारायण काळे; प्रतिमा, रूप आणि गंध.

१७. संत, दु० का०; ललितकला आणि वाङ्मय.

Cinema : The Movement - Image by Gilles Deleuze

(The Athlone Press, London, 1986)

1. *Film Theory & Criticism* edited by Gerald Mast & Marshall Cohen (OUP, Oxford, 1985)

2. *Realism & the Cinema* edited by Christopher Williams (Routledge & Kegan Paul, London, 1980)

3. *The Moving Image* by Kishore Valicha (Orient Longman, India, 1988)

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १० : ४ – ग्रामीण मराठी साहित्य (Gramin Marathi Sahitya)

उद्दिष्ट : ग्रामीण साहित्य हा आधुनिक मराठी साहित्यातील एक महत्त्वाचा प्रवाह आहे. या प्रवाहाला ग्रामीण चळवळींची पार्श्वभूमी आहे. बदलत्या भारतीय समाजजीवनाला सातत्याने समकक्ष राहणाऱ्या मराठी ग्रामीण साहित्याचा अभ्यास करताना आपल्याला विविध टप्पे दिसतात. या टप्प्यांचा अभ्यास करणे हा या अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

१. ग्रामीण साहित्याची संकल्पना आणि स्वरूप.
२. ग्रामीण साहित्य-निर्मितीच्या प्रेरणा.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

१. स्वातंत्र्यपूर्व काळातील ग्रामीण साहित्याचे स्वरूप.
२. स्वातंत्र्योत्तर काळातील ग्रामीण साहित्याचे बदलते स्वरूप.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

१. निवडक शंकर पाटील, संपा० नागनाथ कोत्तापल्ले.
२. बारोमास, सदानंद देशमुख.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण
२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. यादव, आनंद; ग्रामीण साहित्य स्वरूप आणि वास्तवता.
२. यादव, आनंद; मराठी साहित्य समाज आणि संस्कृती.
३. भोळे, भा० ल०; महात्मा फुले विचार आणि वारसा.
४. भोसले, द० ता०; ग्रामीण साहित्य एक चिंतन.
५. वाघमारे, जनार्दन; साहित्यचिंतन.
६. कोत्तापल्ले, नागनाथ; ग्रामीण साहित्य स्वरूप आणि शोध.
७. मुलाटे, वासुदेव; ग्रामीण कथा स्वरूप आणि विकास.
८. पवार, गो० मा० व हातकणंगलेकर, म० द०; मराठी साहित्य प्रेरणा व स्वरूप.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १० : ५ – विशिष्ट लेखकाभ्यास १ – गो० वि० करंदीकर

(Study of Special Author : G. V. Karandikar)

उद्दिष्ट : कोणताही लेखक हा त्याच्या काळाच्या व ऐतिहासिकतेच्या पार्श्वभूमीवर लिहित असतो. तो अनेकवेळा विविध साहित्यप्रकार हाताळत असतो व त्यामध्ये आपले भरीव योगदानही देत असतो. त्याच्या लेखनाचा प्रभाव नंतरच्या लेखकांवरही पडत असतात. अशा लेखकाची पार्श्वभूमी, त्याची जडणघडण त्याने हाताळलेल्या वाङ्मयप्रकारांची विविधता त्याची जीवनदृष्टी, कलादृष्टी व प्रतिभाधर्म याचे स्वरूप लक्षात घेणे तसेच त्यांचे ऐतिहासिक स्थान यासंबंधीचे भान विद्यार्थ्यांना आणून देणे हा या अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

लेखकाभ्यास : तात्त्विक मांडणी

अ) लेखकाभ्यासाची संकल्पना.

आ) लेखकाभ्यासाच्या विविध पद्धती.

लेखकाचा कालखंड, पूर्वसूरी, प्रेरणा (सामाजिक, सांस्कृतिक, साहित्यिक) युगधर्म.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

संहिता, संपा० मंगेश पाडगांवकर.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

‘ऑरिस्टॉटलचे काव्यशास्त्र’, ‘राजा लिअर’, ‘अनुभवामृताचे अर्वाचीनीकरण’ या तीनही पुस्तकांच्या प्रस्तावना.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ :

१. निरगुडकर, भारती; *समीक्षासंहिता*, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर, २०१२.

२. राजाध्यक्ष, विजया; *बहुपेडी विंदा-खंड १ व २*, मौज प्रकाशन, मुंबई.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १० : ६ – वैचारिक गद्य – १ (Vaicharik Gadhya : 1)

उद्दिष्ट : वैचारिक गद्यापासूनच आधुनिक मराठी साहित्याचा प्रारंभ झाला. कालांतराने विकसित झालेल्या कथा, कविता, कादंबरी, नाटक, ललित निबंध, प्रवासवर्णने इत्यादी साहित्यप्रकारांपेक्षा वैचारिक गद्य या प्रकाराचे स्वरूप कसे वेगळे आहे. मराठी गद्याची समृद्ध परंपरा समजून घेणे हा या अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) वैचारिक गद्याचे ललित साहित्यापासूनचे वेगळेपण : आशय, अभिव्यक्तीच्या अंगाने.

आ) स्वातंत्र्यपूर्व काळातील वैचारिक गद्यामागील प्रेरणा : राजकीय, सामाजिक प्रेरणा, प्रबोधन चळवळी इत्यादी.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) १८७४-१९२० या कालखंडातील वैचारिक गद्याची परंपरा.

आ) निवडक आगरकर, (संपा०) ग० प्र० प्रधान.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) १९२०-१९४७ या कालखंडातील वैचारिक गद्याची परंपरा.

आ) जातिसंस्थेचे उच्चाटन, डॉ० बाबासाहेब आंबेडकर.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. फडके, य० दि०; विसाव्या शतकातील महाराष्ट्र.

२. मालशे, स० गं०; गतशतक शोधताना.

३. वाळिंबे, श० रा०; महाराष्ट्रातील सामाजिक पुनर्घटना.

४. जोग, रा० श्री०, मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड ४.

५. वैद्य, सरोजिनी; संक्रमण.

६. क्षीरसागर, श्री० के०; समाजविकास.

७. भोळे, भा० ल०; साहित्यप्रत्येय.

८. बेडकिहाळ, किशोर व भोळे, भा० ल० (संपा०); बदलता महाराष्ट्र.

९. कोतापल्ले, नागनाथ; ज्योतीपर्व.

१०. कुलकर्णी, गो० म०; आधुनिक मराठी साहित्याची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी.

११. सरदार, गं० बा०; प्रबोधनाच्या पाऊलखुणा.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक ११ : १ – साहित्यप्रकाराचा अभ्यास

(Study of Form of Literature : Drama)

विशिष्ट साहित्यप्रकार : नाटक

उद्दिष्ट : कोणत्याही साहित्यप्रकाराला एक तात्त्विक अंग असते, तसेच त्याला एक ऐतिहासिक अंग असते. या दोन अंगांच्या देवघेवीमधून प्रत्येक साहित्यप्रकाराची जडणघडण होत असते. या दृष्टीने साहित्यप्रकाराच्या अभ्यासासाठी काही मार्गदर्शक तत्त्वे सांगता येतील.

(क) साहित्यप्रकाराची संकल्पना : सैद्धान्तिक विचार, संकेतव्यूह.

(ख) या सैद्धान्तिक विचाराच्या प्रकाशात नेमलेल्या साहित्यकृतींचा अभ्यास करणे.

घटक १ : व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) 'नाटक' या साहित्यप्रकाराची संकल्पना : सैद्धान्तिक विचार

साहित्य आणि साहित्यप्रकार.

साहित्यप्रकाराची संकल्पना, साहित्यकृतींची वर्गवारी करणारी वर्गीकरण-तत्त्वे, काव्य, कथात्म साहित्य व नाटक आदी प्रमुख साहित्यप्रकार इत्यादी गोष्टींचा परिचय करून देणे.

ब) नाटक हा एक दृश्य, श्राव्य स्वरूपाचा संमिश्र व प्रयोगनिष्ठ कलाप्रकार आहे, या गोष्टीचे भान ठेवून नाटकाची व्याख्या करणे, नाटकाचे व्यवच्छेदक लक्षण, त्याची उपलक्षणे, नाटकाचा संकेतव्यूह यासंबंधी विवेचन करणे या संदर्भात भरताची नाटकाची अभिनयाधिष्ठित व्याख्या, ऑरिस्टॉटलची नाट्यसंकल्पना आदींचा वापर करणे.

घटक २ : व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) नाटकाचे घटक – नाट्यबीज, नाट्यप्रसंग, कथानक, पात्र, संवाद, भाषा यांचे स्वरूप व कार्य यांचे विवेचन. या सर्व नाट्यांगांतून संघटित होणाऱ्या नाटकांचे एकात्म रूप लक्षात घेणे.

ब) नाटकाचे प्रकार – नाटक, एकांकिका, संगीत, गद्य नाटक, शोकात्मिका, सुखात्मिका इत्यादी.

घटक ३ : व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

नेमलेल्या नाटकांचा अभ्यास

१. 'एकच प्याला', रा० ग० गडकरी.

२. घाशीराम कोतवाल, विजय तेंडुलकर, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, २००५.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. कंगले, रा० पं०; रस-भाव-विचार, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई, १९७३.

२. करंदीकर, गो० वि०; ऑरिस्टॉटलचे काव्यशास्त्र, मौज प्रकाशन, मुंबई, १९५७.

३. कानेटकर, वसंत; नाटक एक चिंतन, नीळकंठ प्रकाशन, पुणे, १९७४.

४. काळे, के० नारायण; नाट्यविमर्श, पॉप्युलर बुक डेपो, मुंबई, १९६१.

५. काळे, के० नारायण व इतर (संपा०); मराठी रंगभूमी : मराठी नाटक घटना आणि परंपरा, मुंबई मराठी साहित्यसंघ,

मुंबई, १९७१.

६. केतकर, गोदावरी; *भरतमुनीचे नाट्यशास्त्र*, पॉप्युलर बुक डेपो, मुंबई, १९६३.
७. जोग, रा० श्री०; *अभिनव काव्यप्रकाश*, व्हीनस प्रकाशन, पुणे, १९९७ (द०आ०).
८. देशपांडे, ग० त्र्यं०; *भारतीय साहित्यशास्त्र*, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९८० (तृ० आ०).
९. नाईक, राजीव; *नाटकातील चिन्हं*, संदर्भ प्रकाशन, ठाणे, १९९४.
१०. नाईक, राजीव व इतर (संपा०); *रङ्गनायक*, आविष्कार प्रकाशन, मुंबई, १९८८.
११. पाटणकर, रा० भा०; *कांटची सौंदर्यमीमांसा*, मौज प्रकाशन, मुंबई, १९७७.
१२. पाटील, गंगाधर; *समीक्षेची नवी रूपे*, मॅजेस्टिक बुक स्टॉल, मुंबई, १९८१.
१३. ब्रह्मे, मो० द० (संपा०); *मराठी नाट्यतंत्र : नाटक-स्वरूप आणि तंत्रविचार*, सुविचार प्रकाशन मंडळ, पुणे, १९६४.
१४. राजापुणे-तापस, पुष्पलता; *खानोलकरांची नाट्यसृष्टी*, मराठी विभाग मुंबई विद्यापीठ आणि प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, २००३.
१५. वाळिंबे, रा० शं० (संपा०); *मराठी नाट्यसमीक्षा*, पुणे विद्यापीठ, पुणे, १९६८.
१६. Bentley, Eric; *Life of the Drama*, Methuen, New York, 1964.
१७. Esslin, Martin; *An Anatomy of Drama*, George & Harrap & co., London, 1962.
१८. Esslin, Martin; *Field of Drama*, Methuen, London, 1988.
१९. Fergusson, Francis; *The Idea of a Theatre*,
२०. Langer, Susanne; *Feeling and Form*, Routledge & Kegan Paul, London, 1953.
२१. Nicoll, Allardyce ; *Theatre and the Dramatic Theory*,
२२. Potts, L. J.; *Comedy*, Hutchinson Univ. Lib., London, 1963.
२३. Styran, J. L.; *The Elements of Drama, Drama, Stage & Audience*, Cambridge University Press, London, 1975.

नियतकालिकांतील संदर्भ :

१. केळकर, अशोक; 'नाटक एक होणे', *अनुष्टुभ*, मे-जून १९८७.
२. दावतर, वसंत; 'नाटक म्हणजे काय?', *अनुष्टुभ*, मे-जून १९८७.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक ११ : २ – लोकसाहित्य (Folk Literature)

उद्दिष्ट : भाषा, साहित्य आणि संस्कृती यांच्या घडणीत लोकसाहित्याचा फार मोठा सहभाग असतो. ललित साहित्य आणि लोकसाहित्य यांच्या निर्मितप्रेरणा, संकल्पना, संकेतव्यवस्था आणि आविष्काररूप यांमध्ये अर्थातच भेद आहेत. असे असले तरी ललित साहित्यात लोकसाहित्याचे काही गुणविशेष, संकेत आढळून येतात, तसेच लोकसाहित्यातही ललित साहित्याचे काही गुणविशेष, लक्षणे व संकेत दिसून येतात. या दोहोंचे घनिष्ट संबंध असून त्यांच्यामध्ये सतत देवघेव होत असते.

या पार्श्वभूमीवर भाषा-साहित्याच्या विद्यार्थ्यांनी विद्यापीठीय स्तरावर लोकसाहित्याचा अभ्यास करणे प्रस्तुत ठरते. या दृष्टीने (१) लोकसाहित्याची संकल्पना, स्वरूप व निर्मितप्रेरणा, (२) लोकसाहित्याची संकेतव्यवस्था, (३) लोकसाहित्याची व्याप्ती व विविध प्रकार, (४) लोकसाहित्य आणि ललित साहित्य यांचे परस्परसंबंध आदी गोष्टींचे परिचयपर ज्ञान विद्यार्थ्यांना करून देणे, तसेच लोकसाहित्याचे वाचन / आस्वाद व अभ्यास करण्याची त्यांना यथोचित साहित्यदृष्टी देणे हे प्रस्तुत अभ्यासविषयपत्रिकेचे उद्दिष्ट आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

लोकसाहित्य : स्वरूपविचार

- १) 'लोक' आणि 'लोकमानस'
- २) 'लोकधर्म' आणि 'लोकदैवत'
- ३) 'लोकतत्त्व' आणि 'लोकसंस्कृती'
- ४) 'लोकवाङ्मय' आणि 'लोकसंस्कृती'

या संकल्पनांचे स्पष्टीकरण आणि स्वरूपदिग्दर्शन, लोकसाहित्याच्या विविध व्याख्या व लक्षणे, लोकसाहित्याची संकेतव्यवस्था, लोकसाहित्यामागील निर्मितप्रेरणा.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

लोकसाहित्याच्या अभ्यासपद्धती

- १) समाजजीवनाच्या संदर्भात लोकसाहित्य कोणते कार्य करते हे पाहण्याच्या उद्देशातून कार्यान्वयी पद्धती (functional method)
- २) लोकसाहित्यातील विचारप्रणाली व लोकसाहित्याचे कार्य तपासण्याच्या उद्देशातून विचारप्रणालीपर पद्धती (ideological method)
- ३) क्षेत्रीय अभ्यास करून लोकसाहित्याचा विशिष्ट समाजाशी, संस्कृतीशी असलेला संबंध तपासणे, विधी-प्रयोग-संहिता यांचा अभ्यास करणे या उद्देशातून 'संदर्भान्वयापद्धती' (contextual method)
- ४) शब्द (verbal) लोकसाहित्याच्या संरचनेचे विश्लेषण करणे या उद्देशातून संरचनापद्धती (structural method)
- ५) मौखिक आविष्काराच्या स्वरूपविशेषाचे विश्लेषण करण्याच्या दृष्टीतून मौखिक आविष्कारसूत्रपद्धती (oral formatic method)

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

लोककथा

- १) लोककथा : परंपरा व स्वरूपविचार
- २) लोककथांतील आशयसूत्रे व अनुभवविश्व
- ३) लोककथांतील कल्पनाबंध
- ४) लोककथा : संरचना कथाबीज – कथानक – पात्र – वातावरण – निवेदक – निवेदनपद्धती –

भाषा इत्यादी.

५) लोककथेचे कथात्म ललित साहित्याला योगदान

६) लोककथाकथन-सादरीकरणाच्या अंगाने विचार

७) समाजाशी अंतर्लक्ष्यी व बहिर्लक्ष्यी संबंध.

८) लोकशैलीतील एका साहित्यकृतीचा प्रकारलक्ष्यी अभ्यास (लोककथा, 'मराठवाड्यातील लोककथा',

यु० म० पठाण)

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी - प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. फडके, य० दि०; विसाव्या शतकातील महाराष्ट्र.

२. मालशे, स० गं०; गतशतक शोधताना.

३. वाळिंबे, श० रा०; महाराष्ट्रातील सामाजिक पुनर्घटना.

४. जोग, रा० श्री०, मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड ४.

५. वैद्य, सरोजिनी; संक्रमण.

६. क्षीरसागर, श्री० के०; समाजविकास.

७. भोळे, भा० ल०; साहित्यप्रत्येय.

८. बेडकिहाळ, किशोर व भोळे, भा० ल० (संपा०); बदलता महाराष्ट्र.

९. कोतापल्ले, नागनाथ; ज्योतीपर्व.

१०. कुलकर्णी, गो० म०; आधुनिक मराठी साहित्याची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी.

११. दि० य० देशपांडे, युक्तिवादाची उपकरणे.

१२. सदानंद मोरे,

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक ११ : ३ – समाज भाषाविज्ञान (Socio Linguistics)

उद्दिष्ट : भाषाव्यवहार आणि सामाजिक संरचना यांत परस्परावलंबित्वाचे नाते आहे. लौकिक जीवनात भाषेचा उपयोग व्याकरणिक नियमांनी होत नसून सामाजिक संकेतांनी होत असतो. त्यामुळे भाषेचा अभ्यास हा एका अर्थाने समाजाचाच अभ्यास असतो. समाजभाषाविज्ञानाची ही नवी दिशा भाषेच्या पारंपरिक अभ्यासाला छेद देणारी आहे. समाजभाषा-विज्ञानात समाजातील सर्व स्तरातील भाषाव्यवहारजाळे, त्यामागील भाषासंप्रेक्षण यांचा अभ्यास विद्यार्थ्यांनी करणे अभिप्रेत आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) समाज भाषाविज्ञान : संकल्पना, स्वरूप व व्याप्ती.

आ) भाषिक बदल व त्याची कारणे (सामाजिक फरक व त्यांचे परिणाम, भाषिक सापेक्षता सिद्धान्त (सपीर-व्होर्फ) व त्याचा प्रतिवाद.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) व्यवहाराची भाषा, संपर्क भाषा, उपभाषा. (व्यक्तिभाषा, स्त्री-पुरुषांची भाषा, जातव्यवस्था आणि आर्थिक वर्ग यांच्या भाषा) यांचे स्वरूप, कार्य आणि व्याप्ती.

आ) भाषांतर्गत भेद, भाषाद्वित्व, द्वैभाषिकत्व, बहुभाषिकत्व त्यांचे प्रकार व परिणाम, बोली भूगोल.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) भाषेचे प्रमाणीकरण-कारणे, निकष (भाषाबाह्य निकष, भाषिक धोरणांची आवश्यकता).

आ) भाषेच्या नियोजनाचे परिणाम, भाषेचे खच्चीकरण किंवा पदोन्नती, मराठी भाषकांचे अनुभव.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ

कालेलकर, ना० गो०; भाषा : इतिहास आणि भूगोल, मौज, मुंबई.

कालेलकर, ना० गो०; भाषा आणि संस्कृती, मौज, मुंबई.

कुलकर्णी, श्री० रं०; तेलंगणातील अरे मराठा समाज : भाषा आणि संस्कृती, म०रा० साहित्य संस्कृती मंडळ.

केळकर, अशोक रा०; मराठी भाषेचा आर्थिक संसार, मराठवाडा सा० प०, औरंगाबाद.

केळकर, अशोक रा०; वैखरी (भाषा आणि भाषाव्यवहार), मॅजेस्टिक, मुंबई.

केळकर, अशोक रा०; 'भाषिक स्वाधीनता', भाषा आणि जीवन, वर्ष ३, अंक ४, १९८५.

खोकले, वसंत; 'भाषाविकास व मराठी भाषा : समाजव्यवहार', नवभारत, जून, १९९०.

गोखले, द० न०; 'डॉ० केतकरांच्या भाषाविषयक विचारांबद्दल आणखी थोडेसे', भाषा आणि जीवन, वर्ष ३, अंक १, १९८५.

जोशी, श्री० बा०; 'रसनाविलास', महाराष्ट्र टाइम्स, २६ फेब्रुवारी १९९५.

दातार, छाया; 'जातिवाचक संबोधने – स्त्रियांमधली फूटपाडणी', भाषा आणि जीवन, वर्ष २, अंक ३, १९८४.

देव, विजया; 'ग्रामीण स्त्री : जीवन आणि भाषा', भाषा आणि जीवन, वर्ष १०, अंक २, १९९२.

प्रधान, ग० प्र०; 'राजकारणातील भाषा', *भाषा आणि जीवन*, वर्ष ३, अंक २, १९८५.

भवाळकर, तारा; 'मायबोलीतील धक्के आणि हिस्के', *भाषा आणि जीवन*, वर्ष ३, अंक २, १९८५.

मांडे, प्रभाकर; *सांकेतिक आणि गुप्त भाषा : परंपरा आणि स्वरूप*, सविता प्रकाशन, औरंगाबाद.

मालशे, मिलिंद; 'सामाजिक भाषाविज्ञान : एक नवे अभ्यासक्षेत्र', *मराठी संशोधन पत्रिका*, जाफेमा, वर्ष २५, अंक २, १९७८.

मुंडले, आशा; 'भाषेचे प्रदूषण-स्त्रीला भोवणारे', *भाषा आणि जीवन*, वर्ष २, अंक ३, १९८४.

साने, राजीव; 'सर्वनामांचे समाजशास्त्र', *भाषा आणि जीवन*, वर्ष २, अंक २, १९८४.

Aitchison, Jean; *Language Change, Progress or Decay*, London : Fontana.

Beteille A.; *Cast, Class & Power*,

Downes W.; *Language and Society*, London : Fontana.

Hudson, R. A.; *Sociolinguistics*, Cambridge University Press.

Trudgill Peter; *Sociolinguistics : An Introduction to Language & Society*, London : Penguin.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक ११ : ४ – विज्ञानसाहित्य (Vidnyan Sahitya)

उद्दिष्ट : विज्ञान व साहित्य या एकमेकांपासून भिन्न अशा संकल्पना असल्या तरी विज्ञानावर आधारित ललित साहित्य हा एक वेगळा साहित्यप्रकार अनुवादाच्या माध्यमातून मराठी साहित्यात प्रविष्ट झाला. आंतरराष्ट्रीय ख्यातीच्या वैज्ञानिकांनी मराठी भाषेमध्ये हा विज्ञानसाहित्यप्रकार रुजवला. यातून मराठी साहित्यातील विज्ञान साहित्याची लक्षणीय परंपरा निर्माण झाली. या विज्ञान साहित्याच्या मूलतत्त्वांचे आणि परंपरेचे भान विद्यार्थ्यांला आणून देणे हा या अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) विज्ञानसाहित्य – स्वरूप व संकल्पना.

आ) विज्ञानसाहित्याच्या प्रेरणा व प्रयोजने.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) विज्ञानसाहित्याची परंपरा (पाश्चात्य आणि मराठी)

आ) विज्ञानसाहित्याच्या मूल्यमापनाचे निकष.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) वामन परत न आला, जयंत नारळीकर.

आ) संगणकाची सावली, सुबोध जावडेकर.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ :

१. बागूल, मराठी विज्ञान साहित्यसमीक्षा.

२. घाटे, निरंजन, विज्ञान साहित्य आणि संकल्पना.

३. जावडेकर, सुबोध, (संपा०) म० सु० पगारे, मराठी विज्ञान साहित्य.

४. कुलकर्णी, व० दि०, विज्ञान साहित्य आणि संकल्पना.

५. विज्ञानकथा विशेषांक, महाराष्ट्र साहित्य पत्रिका.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक ११ : ५ – विशिष्ट लेखकाभ्यास २ – गो० वि० करंदीकर

(Study of Special Author : G. V. Karandikar)

उद्दिष्ट : कोणताही लेखक हा त्याच्या काळाच्या व ऐतिहासिकतेच्या पार्श्वभूमीवर लिहित असतो. तो अनेकवेळा विविध साहित्यप्रकार हाताळत असतो व त्यामध्ये आपले भरीव योगदानही देत असतो. त्याच्या लेखनाचा प्रभाव नंतरच्या लेखकांवरही पडत असतात. अशा लेखकाची पार्श्वभूमी, त्याची जडणघडण त्याने हाताळलेल्या वाङ्मयप्रकारांची विविधता त्याची जीवनदृष्टी, कलादृष्टी व प्रतिभाधर्म याचे स्वरूप लक्षात घेणे तसेच त्यांचे ऐतिहासिक स्थान यासंबंधीचे भान विद्यार्थ्यांना आणून देणे हा या अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

लेखकाभ्यास : तात्त्विक मांडणी

अ) लेखकाचा प्रतिभाधर्म, जीवनदृष्टी, साहित्यदृष्टी.

आ) लेखकाचे वाङ्मयीन कार्य आणि ऐतिहासिक स्थान.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

परंपरा आणि नवता.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

स्पर्शाची पालवी.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ :

१. निरगुडकर, भारती; *समीक्षासंहिता*, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर, २०१२.

२. राजाध्यक्ष, विजया; *बहुपेडी विंदा-खंड १ व २*, मौज प्रकाशन, मुंबई.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक ११ : ६ – वैचारिक गद्य – २ (Vaicharik Gadhya : 2)

उद्दिष्ट : वैचारिक गद्यापासूनच आधुनिक मराठी साहित्याचा प्रारंभ झाला. कालांतराने विकसित झालेल्या कथा, कविता, कादंबरी, नाटक, ललित निबंध, प्रवासवर्णने इत्यादी साहित्यप्रकारांपेक्षा वैचारिक गद्य या प्रकाराचे स्वरूप कसे वेगळे आहे. मराठी गद्याची समृद्ध परंपरा समजून घेणे हा या अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) वैचारिक गद्याची विविधता.

आ) स्वातंत्र्योत्तर काळातील वैचारिक गद्यामागील प्रेरणा : राजकीय, सामाजिक प्रेरणा, प्रबोधन चळवळी इत्यादी.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) १९४७-१९७७ या कालखंडातील वैचारिक गद्याची परंपरा.

आ) प्रबोधनातील पाऊलखुणा, (संपा०) गं० बा० सरदार.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) १९७७-२०१५ या कालखंडातील वैचारिक गद्याची परंपरा.

आ) ऐसे कैसे झाले भोंदू, डॉ० नरेंद्र दाभोळकर.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. फडके, य० दि०; विसाव्या शतकातील महाराष्ट्र.
२. मालशे, स० गं०; गतशतक शोधताना.
३. वाळिंबे, श० रा०; महाराष्ट्रातील सामाजिक पुनर्घटना.
४. जोग, रा० श्री०, मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड ४.
५. वैद्य, सरोजिनी; संक्रमण.
६. क्षीरसागर, श्री० के०; समाजविकास.
७. भोळे, भा० ल०; साहित्यप्रत्येय.
८. बेडकिहाळ, किशोर व भोळे, भा० ल० (संपा०); बदलता महाराष्ट्र.
९. कोतापल्ले, नागनाथ; ज्योतीपर्व.
१०. कुलकर्णी, गो० म०; आधुनिक मराठी साहित्याची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी.
११. दि० य० देशपांडे, युक्तिवादाची उपकरणे.
१२. सदानंद मोरे,

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १२ : १ – आदिवासी मराठी साहित्य (Adivasi Sahitya)

उद्दिष्ट : स्वातंत्र्योत्तर काळापासून आदिवासी जीवनाची नोंद मराठी लेखकांनी विशेषतः कादंबरीकारांनी घेतली असून त्यानंतर साठोत्तरी मराठी प्रवाहात आदिवासी साहित्य दाखल झाले. आजतागायत मोठ्या प्रमाणात कविता, आदिवासी जीवनाचे चित्रण करणाऱ्या कादंबऱ्या, नाटके व विपुल वैचारिक ग्रंथसंपदा आदिवासी साहित्य प्रवाहात नोंदविली गेली असून आदिवासी साहित्य आविष्काराने मराठी साहित्यात मोलाची भर घातली आहे. विद्यार्थ्यांना या साहित्य अभिव्यक्तीचा अभ्यास घडावा म्हणून ही अभ्यासपत्रिका महत्वाची ठरते. या साहित्यप्रवाहातून विद्यार्थ्यांना आदिवासी साहित्याचा परिचय होणे, त्यांच्या मौखिक व लिखित परंपरा संबंधी जाणीव विकसित करणे, आदिवासी साहित्याच्या संदर्भात सामाजिक चळवळींचा परिचय करून घेणे, आदिवासी बोली, संस्कृतीचा विद्यार्थ्यांना परिचय करून देणे अपेक्षित आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) आदिवासी साहित्य स्वरूप व संकल्पना.

आ) आदिवासी साहित्य चळवळ.

इ) आदिवासी साहित्याचे प्रेरणास्रोत, आदिवासी साहित्यसमीक्षा विचार.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) आदिवासी कवितेची वाटचाल, आदिवासी कवितेचे स्वरूप व विशेष.

आ) आदिवासी मराठी कविता (पाच आदिवासी कवींच्या प्रत्येकी चार निवडक मराठी कवितांचा अभ्यास)

भुजंग मेश्राम, कुसुम आलाम, चामुलाल राठवा, उषाकिरण आत्राम, संजय लोहकरे.

भुजंग मेश्राम : 'अरण्यबेट', 'चर्चा', 'या शहरांवर', 'ग्रँडफादर'

कुसुम आलाम : 'स्वातंत्र्यास', 'गढामंडल्याची वीरांगणा', 'इतिहास', 'पद्मश्री'

चामुलाल राठवा : 'ते आमची सेवा करतात', 'आदिवासी', 'माझी सनद कुठे आहे?', 'स्वातंत्र्य'

उषाकिरण आत्राम : 'जगापासून दूर दूर', 'पयसाची लाल आग व्हय', 'रानकेवड्यांनो आतातरी शहाणे व्हा', 'प्रित'.

संजय लोहकरे : 'इथली माणसं फक्त माणसांसाठीच जगतात', 'बाप', 'शाळा', 'आदिवासींच्या लिलावाचा प्रजासत्ताक देश'.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) आदिवासी आणि आदिवासीऐतरे मराठी कादंबरी लेखनाची परंपरा, स्वरूप व विशेष.

आ) कलाकृतींचा अभ्यास ('भिवा फरारी' नजुबाई गावित).

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी - प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ :

१. आदिवासी साहित्यविचार, माहेश्वरी गावित.

२. मराठी आदिवासी साहित्य, अमर कांबळे.

३. आदिवासी साहित्य : स्वरूप आणि समीक्षा, विनायक तुमराम.

४. महाराष्ट्रातील आदिवासी मराठी साहित्य : एक शोध, माहेश्वरी गावित.
५. आदिवासी साहित्य आणि अस्मितावेध, (संपा०) प्रफुल्ल शिलेदार.
६. आदिवासी साहित्य संमेलने अध्यक्षीय भाषणे, (संपा०) गोविंद गारे.
७. गोंडी संस्कृतीचे संदर्भ, व्यंकटेश आत्राम.
८. उलगुलानव्रती डॉ० विनायक तुमराम, (संपा०) सुनिल कुमरे.
९. आदिवासी साहित्य विविधांगी आयाम, माहेश्वरी गावित.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १२ : २ – प्राचीन कालखंडाचा अभ्यास : शिवकाल
(Study of Specific Period : Shivkal)

उद्दिष्ट : या अभ्यासपत्रिकेमध्ये शिवकाळातील वाङ्मयाचा अभ्यास करावयाचा आहे. हा अभ्यास समकालीन सामाजिक, राजकीय, धार्मिक, सांस्कृतिक पार्श्वभूमी व वाङ्मयीन प्रेरणा यांच्या संदर्भात करणे अपेक्षित आहे. या कालखंडातील वारकरी, समर्थ संप्रदायांतर्गत लेखन करणाऱ्या कवींच्या काव्याचा स्थूल स्वरूपात परिचय करून घेणे अपेक्षित आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२
सामाजिक, राजकीय, धार्मिक व सांस्कृतिक पार्श्वभूमी.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२
वाङ्मयीन प्रेरणा.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२
संत तुकाराम – निवडक १० अभंग.
(अभंगांची यादी नंतर जोडण्यात येईल.)

बहिणाबाई – निवडक ५
(अभंगांची यादी नंतर जोडण्यात येईल.)

संत रामदास – स्फुट रचना 'मनाचे श्लोक', 'आनंदवनभुवनी'.
वेणाबाई – निवडक ५
(अभंगांची यादी नंतर जोडण्यात येईल.)

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ :

१. जोग, रा० श्री० व इतर; मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड ३, (१६८१ ते १८००) महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९७३.
२. तुळपुळे, शं० गो०; पाच संतकवी, सुविचार प्रकाशन मंडळ, पुणे, १९८४.
३. तुळपुळे, शं० गो० व इतर; मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड १, (आरंभ ते १३५०) महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९८४.
४. पाटील, म० सु०; तुकाराम-अंतर्बाह्य संघर्षाची अनुभवरूपे, शाद्वल प्रकाशन, मुंबई, २००४.
५. मालशे, स० गं०; मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड २, भाग १, (१३५० ते १६८०) महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९८२.

६. मालशे, स० गं०; *मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड २, भाग २, (१३५० ते १६८०)* महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९८२.
७. भावे, वि० ल०; *महाराष्ट्र सारस्वत, खंड १, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९८३ (स०आ०).*
८. भावे, वि० ल०; *महाराष्ट्र सारस्वत, खंड २, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९८३ (स०आ०).*
९. शेणोलीकर, ह० श्री०; *प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास*, मोघे प्रकाशन, कोल्हापूर, १९७१.
१०. सहस्रबुद्धे, म० ना०; *मराठी शाहिरी वाङ्मय, ठोकळ, पुणे, १९६१.*
११. सरदार, गं० बा०; *संत साहित्याची सामाजिक फलश्रुती*, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९७० (ति० आ०).
१२. सरदार, गं० बा०; *तुकारामदर्शन, अर्थात् अभंगवाणी प्रसिद्ध तुकयाची* (संपा०), मॉडर्न बुक डेपो प्रकाशन, प०आ०, १९६८.
- १३) वाटवे, के० ना० व कुलकर्णी, कुसुम; (संपा०) *पंडिती काव्य*, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे, प०आ०, १९६८.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १२ : ३ – संशोधनशास्त्र व शोधनिबंध-१ (Research Methodology : 1)

उद्दिष्ट : विद्यार्थ्यांना स्वतंत्रपणे एखादा अभ्यासविषय घेऊन साहित्याचा शास्त्रीय पद्धतीने अभ्यास करण्याची संधी मिळावी या हेतूने या अभ्यासपत्रिकेची आखणी केली आहे. त्यासाठी प्रारंभी अभ्यास करण्याच्या विविध शास्त्रीय पद्धतींची व अभ्यास-घटकांची ओळख करून दिलेली असून उत्तर भागात त्यांनी त्या पद्धतींचे उपयोजन करून एक दीर्घ निबंध लिहावा अशी अपेक्षा ठेवलेली आहे. येथपर्यंत विद्यार्थ्यांना वाङ्मयाच्या इतिहासाचा, समीक्षेच्या तात्त्विक आणि उपयोजित अंगांचा आणि प्रत्यक्ष साहित्यकृतीच्या समीक्षेचा परिचय झालेला असतो. तेव्हा त्या पार्श्वभूमीवर संशोधनशास्त्र समजून घेऊन त्यांनी स्वतंत्रपणे आपल्या आवडीचा एक अभ्यासविषय निवडून अभ्यास करून दाखवावा अशी अपेक्षा आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

- १) संशोधन म्हणजे काय? वैज्ञानिक, सामाजिक व साहित्यिक संशोधन साम्यभेद
- २) साहित्यसंशोधन-स्वरूप, प्रकार व पद्धती

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

- १) साहित्यसंशोधन व साहित्यविचार-ग्रंथकार, साहित्यप्रकार, कालखंड, साहित्यकृती
- २) साहित्यसंशोधन व समीक्षा

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

- १) साहित्यसंशोधन-भाषाशास्त्र व बोलींचा अभ्यास
- २) साहित्यसंशोधन व साहित्यकृतींचा, ग्रंथकारांचा तुलनात्मक अभ्यास

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. कऱ्हाडे, सदा; *संशोधन : सिद्धान्त आणि पद्धती*, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई, १९९७.
२. चुनेकर, सु० रा० व इतर (संपा०); *संशोधन : स्वरूप आणि पद्धती*, शिक्षण प्रसारक संस्था, संगमनेर, १९८३.
३. जोशी, वसंत व इतर (संपा०); *भाषा व साहित्य : संशोधन खंड १*, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९८१.
४. जोशी, वसंत व इतर (संपा०); *भाषा व साहित्य : संशोधन खंड २*, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९८५.
५. जोशी, वसंत व इतर (संपा०); *भाषा व साहित्य : संशोधन खंड ३*, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९८९.
६. तुळपुळे, शं० गो०; *प्राचीन मराठी कोरीवलेख*, पुणे विद्यापीठ, पुणे, १९६३.
७. देशमुख, उषा मा०; *मराठी संशोधनविद्या*, स्नेहवर्धन पब्लिशिंग हाऊस, पुणे,
८. बनहट्टी, श्री० ना० (संपा०); *ज्ञानदेवी-अध्याय १२*, सुविचार प्रकाशन मंडळ, पुणे, १९६७.
९. मालशे, स० गं०; *शोधनिबंधाची लेखनपद्धती*, सुविचार प्रकाशन, नागपूर, १९७५.
१०. संत, दु० का०; *शोधविज्ञानकोश*, अनाथ विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे, १९८५.
११. संत, दु० का०; *संशोधन पद्धती, प्रक्रिया व अंतरंग*, अनाथ विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे, १९६२.
१२. Whitney, F. L.; *Elements of Research*, Prentice-Hall, New York, 1954.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १२ : ४ – चित्रपट पटकथांचा अभ्यास (Study of Movie Script)

उद्दिष्ट : विसाव्या शतकात चित्रपटकलेने सार्वत्रिक मान्यता मिळवली असून चित्रपटकलेत अनेक कला व अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर केला जातो. चित्रपटाचा प्राण म्हणजे पटकथा. पटकथेची घडण कशी होत जाते व ती पडद्यावर कशा प्रकारे साकार केली जाते याचा अभ्यास विद्यार्थ्यांनी करणे येथे अभिप्रेत आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) चित्रपट माध्यम : स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये.

ब) चित्रपटाचे विविध घटक : कथाबीज, पटकथा, दृश्यानुसंधान, संवाद, दिग्दर्शन, नेपथ्य, संगीत, पार्श्वसंगीत, वेशभूषा, छायाचित्रण, अभिनय, रंगसंगती, कॅमेरा इत्यादी यांचा थोडक्यात परिचय.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) पटकथा : स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये.

ब) पटकथा : लेखनतंत्र संरचना आणि पटकथेचे विविध घटक.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) लोकशाहीर रामजोशी, ग० दि० माडगूळकर.

ब) सामना, विजय तेंडुलकर.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. जोशी, रा० भि० (अनु०), मू०ले० बा० सी० मर्ढेकर, कला आणि मानव, मौज प्रकाशन गृह, मुंबई, १९८३.

२. जाधव, रा० ग०; कला, साहित्य व संस्कृती, सुगंधा प्रकाशन, पुणे.

३. अत्रे, प्र० के०, कऱ्हेचे पाणी, परचुरे प्रकाशन मंदिर, मुंबई, १९८६.

४. खोपकर, अरुण; गुरुदत्त-तीन अंकी शोकांतिका, ग्रंथाली वाचक चळवळ, १९८५.

५. अत्रे, प्र० के०; चित्रकथा, परचुरे प्रकाशन मंदिर, मुंबई, १९८५.

६. दीक्षित, विजय; चित्रपट-एक कला, रेणुका प्रकाशन, १९७९.

७. सपकाळ, अनिल; मराठी चित्रपटांची पटकथा, अनुबंध प्रकाशन, पुणे, २००५.

८. काळे, नारायण के.; प्रतिमा, रूप आणि गंध, १९७६.

९. साठे, वसंत; बखर सिनेमाची, व्ही० शांताराम चलच्चित्र शास्त्रीय अनुसंधान व सांस्कृतिक प्रतिष्ठान.

१०. कुलकर्णी, अ० वा०, मराठी नाट्यलेखनतंत्राची वाटचाल, व्हीनस प्रकाशन, पुणे, १९७६.

११. हातकणंगलेकर, म० द व पवार, गो० मा०; मराठी साहित्य-प्रेरणा व स्वरूप, पॉप्युलर प्रकाशन, १९८६.

१२. संत, दु० का०, ललितकला आणि ललित वाडमय, एम० व्ही० फडके, १९८२.

१३. कुलकर्णी, मधु, ललित साहित्यातील आकृतीबंधाची जडणघडण, शुभदा सारस्वत, १९८७.

१४. माडगूळकर, ग० दि०; वाटेवरल्या सावल्या, विश्वमोहिनी प्रकाशन, १९८७.

१५. तेंडुलकर, विजय; सामना, नीलकंठ प्रकाशन, १९७८.

१६. नेमाडे, भालचंद्र; साहित्याची भाषा, साकेत प्रकाशन, १९८७.

१७. शिंदे, मा० कृ०, *सिनेमाशास्त्र आणि तंत्र*, नवमत प्रकाशन संस्था, मुंबई, १९८०.
१८. खोपकर, अरुण; चलचित्र.
१९. खोपकर, अरुण; गुरुदत्त : एक तीन अंकी शोकांतिका,
२०. Ludolf, Anheim, *Film as Arts*, Feber & Feber, London, 1983.
२१. Morris, Beja, *Film & Literature*, Longman, New York, 1979.
२२. Dwight V. Swain & Joye R. Swain, *Film Scripting & Practical Manual*, Focal Press, London, 1987.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १२ : ५ – मराठी व्याकरणाच्या समस्या – १

(Problems of Marathi Grammer : 1)

उद्दिष्ट : सदर व्याकरणविषयक अभ्यासपत्रिकेत मराठी वर्णविचारांपासून वाक्यविचारा-पर्यंतच्या सर्व संकल्पनांचा शास्त्रीय दृष्टीने व ऐतिहासिक संदर्भात परामर्श घ्यावयाचा आहे. एम० ए० पूर्वपातळीवर विद्यार्थ्यांस प्रामुख्याने प्रचलित असणाऱ्या व्याकरणविचाराची ओळख झालेली आहे, असे येथे गृहीत धरलेले आहे. तथापि, कोणत्याही जिवंत भाषेच्या संदर्भात त्या प्रचलित विचारांचा अनेक कारणांनी पुनर्विचार करण्याची आवश्यकता वेळोवेळी निर्माण होत असते. शास्त्रीय पद्धतीने हा पुनर्विचार कसा करावा हे या अभ्यासपत्रिकेच्या अभ्यासातून विद्यार्थ्यांनी शिकावयाचे आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

सामान्य विचार :

१) व्याकरणाचे प्रयोजन.

२) व्याकरण हे शास्त्र वर्णनात्मक (descriptive) की आदेशात्मक (prescriptive).

३) व्याकरणाचा विषय : प्रमाणभाषा की बोली? प्रमाणभाषा ही उच्चारित की लिखित-मुद्रित?

४) संस्कृत आणि इंग्रजी व्याकरणांचा मराठी व्याकरणावर प्रभाव आणि त्यातून निर्माण झालेली परिस्थिती.

५) व्याकरण आणि लेखनाचे नियम : अन्योन्यसंबंध.

६) शुद्ध, अशुद्ध या संकल्पना आणि त्यांचे शास्त्रीय मूल्य.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

वर्णविचार : समस्या

१) वर्णविचार हा व्याकरणाचा विषय आहे काय?

२) वर्णभेदाचे निकष कोणते? अंतरयुग्म (minimal pair)

३) स्वरांचे ऱ्हस्व-दीर्घ भेद वेगळे गणावे का?

४) अनुस्वार हा स्वतंत्र वर्ण आहे का?

५) महाप्राण व्यंजने (ख्, ध्, भ्) हे मूल वर्ण की संयोग?

६) व्हे, ऱ्ह, म्ह...हे संयोग की मूल वर्ण?

७) मराठी वर्णांची संख्या.

८) मराठी व्याकरणातला संधिविचार.

९) मराठीचा स्वराघात.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

शब्दविचार : समस्या

१) शब्दांच्या वर्गीकरणाचे प्रयोजन आणि तत्त्व.

२) मराठी व्याकरणपरंपरेतला वर्गीकरणविचार, त्याची चिकित्सा आणि तत्त्वशुद्ध वर्गीकरण.

३) मराठीतील परंपरागत लिंगविचार आणि त्याच्या पुनर्विचाराची

आवश्यकता.

४) संस्कृत समासव्यवस्थेची मराठीच्या संदर्भात युक्तायुक्तता.

५) व्याकरणाच्या कक्षेत व्युत्पत्तिविचार येतो काय? किती प्रमाणात?

अंतर्गत परीक्षा—एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा—एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ :

१. अर्जुनवाडकर, कृ० श्री०; मराठी व्याकरण : वाद आणि प्रवाद, सुलेखा प्रकाशन, पुणे, १९८७.

२. अर्जुनवाडकर, कृ० श्री०; मराठी व्याकरणाचा इतिहास, मराठी विभाग, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई, १९९२.

३. आचार्य, मा० ना०; मराठी व्याकरण विवेक, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे, २००१.

४. गुंजीकर, रा० भि०; मराठी व्याकरणावर विचार (रा० भि० गुंजीकर यांचे संकलित लेख, खंड १),

५. चिपळूणकर, कृष्णशास्त्री; मराठी व्याकरणावर निबंध, चित्रशाळा प्रेस, पुणे, १९२३.

६. दामले, मोरो केशव; शास्त्रीय मराठी व्याकरण, (संपा० कृ० श्री० अर्जुनवाडकर), देशमुख आणि कं०, पुणे, १९७०.

७. दीक्षित, प्र० ना०; मराठी व्याकरण : काही समस्या, शुभदा प्रकाशन, फलटण, १९७५.

८. परब, प्रकाश; मराठी व्याकरणाचा अभ्यास, ओरिएंट लाँगमन, मुंबई, २००२.

९. मंगरुळकर, अरविंद; मराठीच्या व्याकरणाचा पुनर्विचार, पुणे विद्यापीठ, पुणे, १९६४.

१०. मोडक, गो० कृ०; मराठीचे अंतरंगदर्शन, (व्याकरण विभाग), मोडक गो० कृ०, १९३२.

११. सबनीस, म० पां०; आधुनिक मराठीचे उच्चतर व्याकरण, म० पां० सबनीस, मुंबई, १९५१.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १२ : ६ – मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी

(Cultural Background of Marathi Literature)

उद्दिष्ट : इ०स० १८१८ ते १८७४ या कालखंडामध्ये महाराष्ट्रात निर्माण झालेल्या विविध सामाजिक व सांस्कृतिक घटनांच्या पार्श्वभूमीवर गद्य साहित्याची निर्मिती झाली. त्या नवीन जाणिवांचा, सामाजिक घटितांचा परिचय व्हावा आणि त्यांचे साहित्यनिर्मितीतील महत्त्व स्पष्ट व्हावे तसेच साहित्य व समकालीन संस्कृती यांतील अनुबंध स्पष्ट व्हावे हा या अभ्यासपत्रिकेमागील हेतू आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) संस्कृती म्हणजे काय? तिचे घटक स्पष्ट करा.

ब) नव्या जाणिवांचा उदय-राजकीय, सामाजिक कला आणि वाङ्मय, धर्मविषयक या जाणिवांचा मराठी साहित्यसंस्कृतीशी परस्परसंबंध.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) भाषांतरयुग आणि मराठी साहित्य.

ब) विविध सामाजिक संस्था आणि साहित्य

१) दक्षिणा प्राइज कमिटी

२) प्रार्थना समाज

३) मानवधर्मसभा

४) विद्यापीठाची स्थापना

५) समाजसुधारकांचे कार्य

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) सुखदायी राज्यप्रकरणी निबंध, विष्णुबुवा ब्रह्मचारी, (संपा०)द० दि० पुंडे.

ब) अखंड, महात्मा फुले.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी - प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १३ : १ – महानगरीय साहित्य (Mahanagariya Sahitya)

उद्दिष्ट : दोन महायुद्धांच्या दरम्यानच्या काळात भारतीय समाजजीवनात आमूलाग्र परिवर्तन होत गेले व खेड्यापाड्यांतील समाज शहराकडे औद्योगिकीकरणामुळे स्थलांतरित होत गेला. त्यातून शहरीकरणाची प्रक्रिया सुरू झाली. विविध कारणांमुळे शहरांची महानगरी होत गेली. या शहरीकरणाच्या व महानगरीकरणाच्या प्रक्रियेमुळे मानवी जीवनातील गुंतागुंत अधिकच वाढत गेली. यातून महानगरावर आधारित वैशिष्ट्यपूर्ण साहित्य निर्माण होत गेले. त्याचा अभ्यास या अभ्यासपत्रिकेत करावयाचा आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) शहरीकरण, महानगरीकरण प्रक्रिया (समाजशास्त्रीय परिप्रेक्ष्यातून) महानगरी संस्कृती.

ब) महानगरी जीवन, त्यात कालपरत्वे घडत गेलेले बदल, व्यामिश्रता, महानगरी जाणवा, संवेदना, परात्मता, भयग्रस्तता, मूल्यभ्रष्टता, व्यक्तिकेंद्रितता इत्यादी.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

महानगरी साहित्यातील विषय. अनुभवविश्व, घटना, पात्र, वातावरण, प्रतिमासृष्टी, भाषा इत्यादी घटकांतील वेगळेपणा (दलित व ग्रामीण साहित्याच्या तुलनेत).

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

१) भाऊ पाध्ये यांच्या श्रेष्ठ कथा – दिलीप पु० चित्रे.

२) काय डेंजर वारा सुटलाय – जयंत पवार.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. पोवार, छाया; मराठी नागर कथा.

२. खोले, विलास (संपा०); गेल्या अर्धशतकातील मराठी कादंबरी.

३. आडारकर, नीरा व मेनन, मीना; कथा मुंबईच्या गिरणगावाची.

४. अन्सल, कुसुम; आधुनिक हिंदी उपन्यासोमं महानगर.

५. नारंग, सुदर्शन (संपा०); महानगरकी कहानियाँ.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १३ : २ – प्राचीन कालखंडाचा अभ्यास : पेशवेकाल
(Study of Specific Period : Peshwekal)

उद्दिष्ट : या अभ्यासपत्रिकेमध्ये पेशवेकाळातील (पूर्व पेशवाई व उत्तर पेशवाई) वाङ्मयाचा अभ्यास करावयाचा आहे. हा अभ्यास समकालीन सामाजिक, राजकीय, धार्मिक, सांस्कृतिक पार्श्वभूमी व वाङ्मयीन प्रेरणा यांच्या संदर्भात करणे अपेक्षित आहे. या कालखंडातील पंडिती, शाहिरी परंपरेतील वाङ्मयाचा व बखर गद्याचा स्थूल स्वरूपात परिचय करून घेणे अपेक्षित आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२
सामाजिक, राजकीय, धार्मिक व सांस्कृतिक पार्श्वभूमी.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२
वाङ्मयीन प्रेरणा.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२
मोरोपंत – श्लोक केकावली.
कृष्णाजी शामराजलिखित भाऊसाहेबांची बखर.
शाहिरी कविता : पोवाडा आणि लावणी

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ ग्रंथ :

मऱ्हाटी लावणी, म० वा० धोंड.

मराठी शाहिरी वाङ्मय, म० ना० सहस्रबुद्धे.

मराठी कवितेचा उषःकाल, श्री० म० वर्दे.

पैजण, म० ना० अदवंत.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १३ : ३ – संशोधनशास्त्र व शोधनिबंध-२ (Research Methodology : 2)

उद्दिष्ट : विद्यार्थ्यांना स्वतंत्रपणे एखादा अभ्यासविषय घेऊन साहित्याचा शास्त्रीय पद्धतीने अभ्यास करण्याची संधी मिळावी या हेतूने या अभ्यासपत्रिकेची आखणी केली आहे. त्यासाठी प्रारंभी अभ्यास करण्याच्या विविध शास्त्रीय पद्धतींची व अभ्यास- घटकांची ओळख करून दिलेली असून उत्तर भागात त्यांनी त्या पद्धतींचे उपयोजन करून एक दीर्घ निबंध लिहावा अशी अपेक्षा ठेवलेली आहे. येथपर्यंत विद्यार्थ्यांना वाङ्मयाच्या इतिहासाचा, समीक्षेच्या तात्त्विक आणि उपयोजित अंगांचा आणि प्रत्यक्ष साहित्यकृतीच्या समीक्षेचा परिचय झालेला असतो. तेव्हा त्या पार्श्वभूमीवर संशोधनशास्त्र समजून घेऊन त्यांनी स्वतंत्रपणे आपल्या आवडीचा एक अभ्यासविषय निवडून अभ्यास करून दाखवावा अशी अपेक्षा आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

साहित्यसंशोधन व पाठचिकित्साशास्त्र-प्राचीन हस्तलिखित विचार, लिपीविचार, कालनिर्णय, ऐतिहासिक कागदपत्रे, शिलालेख, ताम्रपट इत्यादींचा विचार

घटक २) व्याख्याने-१०, श्रेयांकन-०२

ग्रंथालयीन वाचनाचे संयोजन, ग्रंथसूचिशास्त्र व संशोधनसाधने (स्थूल परिचय)

घटक ३) व्याख्याने-१०, श्रेयांकन-०२

विद्यापीठीय प्रबंधलेखन

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

सत्रातील अंतर्गत चाचणी परीक्षा म्हणून विद्यार्थ्यांनी एक शोधनिबंध लिहावयाचा आहे. त्याचा तपशील व गुणविभागणी पुढीलप्रमाणे :

शोधनिबंधासाठी पुढील नियम निश्चित करण्यात आलेले आहेत :

१) शोधनिबंध सुमारे ८,००० ते १०,००० शब्दांचा (सुमारे ४० ते ५० फुलस्केप) असावा.

२) शोधनिबंधाच्या लेखनतंत्राचे पालन केलेले असावे.

३) शोधनिबंधाचा अभ्यासविषय मार्गदर्शक प्राध्यापकांच्या सल्ल्याने व संमतीने निश्चित केलेला असावा. ही संमती लेखी स्वरूपात असावी.

४) विद्यार्थ्यांनी तो स्वतः सुवाच्य अक्षरांत लिहिलेला असावा.

५) विद्यार्थ्यांनी शोधनिबंधावर फक्त आपला पटावरील क्रमांक घालावा, नाव घालू नये.

शोधनिबंधाची गुणविभागणी : ३० गुण

तोंडी परीक्षा : १० गुण

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. कऱ्हाडे, सदा; संशोधन : सिद्धान्त आणि पद्धती, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई, १९९७.

२. चुनेकर, सु० रा० व इतर (संपा०); संशोधन : स्वरूप आणि पद्धती, शिक्षण प्रसारक संस्था, संगमनेर, १९८३.

३. जोशी, वसंत व इतर (संपा०); भाषा व साहित्य : संशोधन खंड १, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९८१.

४. जोशी, वसंत व इतर (संपा०); भाषा व साहित्य : संशोधन खंड २, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९८५.

५. जोशी, वसंत व इतर (संपा०); *भाषा व साहित्य : संशोधन खंड ३*, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, १९८९.
६. तुळपुळे, शं० गो०; *प्राचीन मराठी कोरीवलेख*, पुणे विद्यापीठ, पुणे, १९६३.
७. देशमुख, उषा मा०; *मराठी संशोधनविद्या*, स्नेहवर्धन पब्लिशिंग हाऊस, पुणे,
८. बनहट्टी, श्री० ना० (संपा०); *ज्ञानदेवी-अध्याय १२*, सुविचार प्रकाशन मंडळ, पुणे, १९६७.
९. मालशे, स० गं०; *शोधनिबंधाची लेखनपद्धती*, सुविचार प्रकाशन, नागपूर, १९७५.
१०. संत, दु० का०; *शोधविज्ञानकोश*, अनाथ विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे, १९८५.
११. संत, दु० का०; *संशोधन पद्धती, प्रक्रिया व अंतरंग*, अनाथ विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे, १९६२.
१२. Whitney, F. L.; *Elements of Research*, Prentice-Hall, New York, 1954.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १३ : ४ – लोकप्रिय साहित्य (Popular Literature)

उद्दिष्ट : काही साहित्यकृती या सर्वसामान्य वाचकांकडून मोठ्या प्रमाणात वाचल्या जातात व त्यांच्या अनेक आवृत्याही प्रकाशित होत असतात. त्यांच्या लोकप्रियतेची कारणे कोणती आहेत, त्याआधारे सर्वसामान्य वाचकाची अभिरुची कशी आहे याचा अभ्यास विद्यार्थ्यांनी करणे अभिप्रेत आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) लोकप्रिय साहित्य-स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये.

आ) लोकप्रिय साहित्य आणि अभिजात साहित्य यांतील फरक.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) मराठीतील लोकप्रिय साहित्याची परंपरा. महत्त्वाचे लेखक व त्यांच्या साहित्यकृतींचा परिचय.

आ) लोकप्रिय साहित्यातील प्रमुख लेखनप्रकार. कथा, कादंबरी, चरित्र, प्रवासवर्णन.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) 'महाश्वेता', सुमती क्षेत्रमाडे.

आ) 'काळा पहाड', बाबुराव अर्नाळकर.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी - प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ :

(संदर्भग्रंथांची यादी नंतर जोडण्यात येईल.)

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १३ : ५ – मराठी व्याकरणाच्या समस्या – २

(Problems of Marathi Grammer : 2)

उद्दिष्ट : सदर व्याकरणविषयक अभ्यासपत्रिकेत मराठी वर्णविचारांपासून वाक्यविचारा-पर्यंतच्या सर्व संकल्पनांचा शास्त्रीय दृष्टीने व ऐतिहासिक संदर्भात परामर्श घ्यावयाचा आहे. एम० ए० पूर्वपातळीवर विद्यार्थ्यांस प्रामुख्याने प्रचलित असणाऱ्या व्याकरणविचाराची ओळख झालेली आहे, असे येथे गृहीत धरलेले आहे. तथापि, कोणत्याही जिवंत भाषेच्या संदर्भात त्या प्रचलित विचारांचा अनेक कारणांनी पुनर्विचार करण्याची आवश्यकता वेळोवेळी निर्माण होत असते. शास्त्रीय पद्धतीने हा पुनर्विचार कसा करावा हे या अभ्यासपत्रिकेच्या अभ्यासातून विद्यार्थ्यांनी शिकावयाचे आहे

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

विभक्तिविचार : समस्या

१) वचनविचार : स्वतंत्र विकरण की विभक्तिविकरणाचे अंग?

२) विभक्तिव्यवस्थेचा आधार : प्रत्यय की अर्थ?

३) विभक्तींची संख्या आणि नावे.

४) षष्ठी विभक्तींचा वाद.

५) विभक्तिप्रत्यय आणि शब्दयोगी अव्यये.

६) शून्य प्रत्यय (zero suffix) आणि स्वायत्त व परायत्त (free and bound morphemes) रूपिम.

७) चरम प्रत्यय-संकल्पना आणि तिच्या मर्यादा

घटक २) व्याख्याने-१०, श्रेयांकन-०२

क्रियापदविचार : समस्या

१) दादोबांचा क्रियापदविचार.

२) संयुक्त क्रियापद.

३) शक्य आणि प्रयोजक याविषयीची मतांतरे.

४) धातुविभक्तींची संख्या आणि नावे.

घटक ३) व्याख्याने-१०, श्रेयांकन-०२

वाक्यविचार : समस्या

१) कर्ता, कर्म, क्रिया आणि पूरक.

२) प्रयोगसंख्या.

३) प्रयोग आणि 'मुख' (Voice)

४) वाक्यपृथक्करण.

५) पदपरिस्फोट (व्याकरण चालवणे)

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी - प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. अर्जुनवाडकर, कृ० श्री०; मराठी व्याकरण : वाद आणि प्रवाद, सुलेखा प्रकाशन, पुणे, १९८७.
२. अर्जुनवाडकर, कृ० श्री०; मराठी व्याकरणाचा इतिहास, मराठी विभाग, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई, १९९२.
३. आचार्य, मा० ना०; मराठी व्याकरण विवेक, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे, २००१.
४. गुंजीकर, रा० भि०; मराठी व्याकरणावर विचार (रा० भि० गुंजीकर यांचे संकलित लेख, खंड १),
५. चिपळूणकर, कृष्णशास्त्री; मराठी व्याकरणावर निबंध, चित्रशाळा प्रेस, पुणे, १९२३.
६. दामले, मोरो केशव; शास्त्रीय मराठी व्याकरण, (संपा० कृ० श्री० अर्जुनवाडकर), देशमुख आणि कं०, पुणे, १९७०.
७. दीक्षित, प्र० ना०; मराठी व्याकरण : काही समस्या, शुभदा प्रकाशन, फलटण, १९७५.
८. परब, प्रकाश; मराठी व्याकरणाचा अभ्यास, ओरिएंट लाँगमन, मुंबई, २००२.
९. मंगरुळकर, अरविंद; मराठीच्या व्याकरणाचा पुनर्विचार, पुणे विद्यापीठ, पुणे, १९६४.
१०. मोडक, गो० कृ०; मराठीचे अंतरंगदर्शन, (व्याकरण विभाग), मोडक गो० कृ०, १९३२.
११. सबनीस, म० पां०; आधुनिक मराठीचे उच्चतर व्याकरण, म० पां० सबनीस, मुंबई, १९५१.

सत्र : ३

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १३ : ६ – अल्पसंख्याकांचे साहित्य : मराठी भाषक ख्रिस्ती व मुस्लिम समाजीय साहित्य

उद्दिष्ट : मराठी साहित्य परंपरेमध्ये विविध धर्मातील साहित्यिकांनी प्रारंभापासून मोलाची भर घातली आहे. यापैकी ख्रिस्ती व मुस्लिम धर्मीय लेखकांनी मराठीमध्ये केलेल्या मौलिक लेखनाकडे विद्यार्थ्यांचे लक्ष वेधणे व त्यांचा निवडक साहित्यकृतींच्या आधारे अभ्यास करणे हा या अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) मराठी भाषक ख्रिस्ती समाजीय साहित्याची परंपरा. (ख्रिस्तपुराणापासून इ०स० २०१५ पर्यंत).

आ) मराठी भाषक ख्रिस्ती समाजीय साहित्याचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये.

घटक २) व्याख्याने-१०, श्रेयांकन-०१

अ) कादंबरी : 'यमुनापर्यटन', बाबा पदमनजी.

आ) कवितासंग्रह : 'रक्तात भिनलेल्या कविता' जॉर्ज लोपीस.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) मराठी भाषक मुस्लिम धर्मियांच्या साहित्याची परंपरा. (शेख महंमद ते इ०स० २०१५ पर्यंत).

आ) मराठी भारतीय मुस्लिम धर्मियांच्या साहित्याचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये.

घटक ४) व्याख्याने-१०, श्रेयांकन-०१

अ) आत्मकथन : 'भोगले जे दुःख त्याला' आशा अपराद.

आ) कादंबरी : 'रहबर' रफिक सूरज, शब्दालय प्रकाशन.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी - प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ :

जागतिकीकरण आणि मराठी साहित्य, (संपा०) डॉ० शरद गायकवाड, प्रा० सुनील शिंदे, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.

म० सा० प० मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड ८, संपा० रा० ग० जाधव.

मराठी ख्रिस्ती साहित्य, डॉ० गंगाधर मोरजे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.

मराठी ख्रिस्ती साहित्यातील परिवर्तने, डॉ० गंगाधर मोरजे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.

धर्म ख्रिस्ताचा विचार साहित्याचा, सुनील आढाव, दिलीपराज प्रकाशन, पुणे.

मुस्लिम मराठी साहित्य प्रेरणा आणि स्वरूप, फ० म० शहाजिंदे व फारूक तांबोळी.

नवे प्रवाह नवे स्वरूप, कादिरा जुल्फी शेख.

भारतीय मुसलमानांची समाजरचना व मानसिकता, फक्रुद्दीन बेन्नूर.

मुस्लिम मराठी साहित्य : एक आकलन, मेहबूब सय्यद.

सत्र : ४

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १४ : १ – साहित्यकृतीच्या माध्यमांतरांचा अभ्यास

उद्दिष्ट : साहित्य, चित्रपट, नाटक आदी मौखिक, लिखित व दृक्श्राव्य माध्यमांचा विद्यार्थ्यांना संकल्पनात्मक परिचय व्हावा. विसाव्या व एकविसाव्या शतकात लिखित साहित्याचे दृक्श्राव्य माध्यमांमध्ये मोठ्या प्रमाणात माध्यमांतर झालेले दिसते. ही माध्यमांतराची प्रक्रिया विद्यार्थ्यांनी समजून घेणे येथे अभिप्रेत आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) माध्यम म्हणजे काय, माध्यमांचे स्वरूप, माध्यमांचे प्रकार, संकल्पना व वैशिष्ट्ये.

आ) साहित्यप्रकाराची संकल्पना : कथनात्म, नाट्यात्म, काव्यात्म साहित्याचे सैद्धान्तिक विवेचन.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) कथात्म साहित्यकृतीचे नाट्यरूपांतर.

आ) रत्नाकर मतकरी, 'जौळ' नाटक-माझं काय चुकलं?

घटक ४) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) कथात्म साहित्यकृतीचे चित्रपट माध्यमांतर.

आ) आनंद यादव, 'नटरंग', चित्रपट-नटरंग.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी - प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. आचवळ, माधव; *किमया*, मुंबई, १९७९.

२. कानडे, मु० श्री०; *प्रयोगक्षम मराठी नाटके*, नागपूर, १९६२.

३. कुलकर्णी, अरविंद वामन; *मराठी नाट्यलेखनतंत्राची वाटचाल*, पुणे, १९७६.

४. कुलकर्णी, भीमराव व मीना जेस्ते (संपा०); *साहित्य आणि नाट्य-काही समस्या*, पुणे, १९७४.

५. कुळकर्णी, द० भि०; *तिसऱ्यांदा रणांगण*, नागपूर, १९७६.

६. कुलकर्णी, व० दि०; *साहित्यरूप आणि गंध*, मुंबई.

७. कुलकर्णी, गो० म०; *रसग्रहण कला आणि स्वरूप*, पुणे, १९५३-७३.

८. गोडसे, द० ग०; *पोत*, मुंबई, १९६३.

९. दादेगांवकर, उमा; *बॅरिस्टर-तीन रूपे*, मुंबई, १९८८.

१०. पवार, गो० मा० व हातकणंगलेकर, म० द० (संपा०); *मराठी साहित्य-प्रेरणा आणि स्वरूप*, मुंबई, १९८६.

११. पाटणकर, रा० भा०; *सौंदर्यमीमांसा*, मुंबई, १९७४.

१२. भागवत, श्री० पु० व इतर (संपा०); *साहित्य-अध्यापन आणि प्रकार*, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९८७.

१३. सोमण अंजली; *साहित्य आणि सामाजिक संदर्भ*, पुणे, १९८९.

१४. William Archur; *Play-Making, A Manual of Craftsmanship*, New York, 1960.

१५. Aristotle; *Aristoles Theory of Poetry And Fine Art*, Introduction, tr. & ed. by S. H. Butcher, Dover Publications, New York, 1966.

१६. Hudson W. H.; *An Introduction to The Study of Literature*, New Delhi, repr. 1983.

सत्र : ४

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १४ : २ – स्त्रीवादी चळवळ आणि सिद्धान्त

उद्दिष्ट : प्रस्तुत अभ्यासपत्रिकेत स्त्रीवादी चळवळीचा इतिहास आणि त्यासंदर्भात झालेल्या सिद्धान्तनाची सूत्रे लक्षात यावीत, भारतीय स्त्रीवादी चळवळीचा इतिहास आणि वेगवेगळ्या प्रवाहांचा उगम व विकास लक्षात यावा, लिंगभेद आणि समाज, साहित्य, संस्कृती यांच्यातील संघर्षरूपे आणि त्यासंदर्भातील विविध दृष्टिकोणांचा परिचय व्हावा, हे अभिप्रेत आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) स्त्रीवाद : संकल्पना व स्वरूप

ब) पाश्चात्य स्त्रीवाद – चळवळ आणि सिद्धान्त

क) पाश्चात्य स्त्रीवादी प्रवाह – उदारमतवादी स्त्रीवाद, जहाल स्त्रीवाद, मार्क्सवादी स्त्रीवाद, काळा स्त्रीवाद

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) भारतीय स्त्रीवाद – संकल्पना व स्वरूप

ब) भारतीय स्त्रीवादी प्रवाह – (महाराष्ट्राच्या विशेष संदर्भात) उदारमतवादी स्त्रीवाद, जहाल स्त्रीवाद, दलित स्त्रीवाद पर्यावरणवादी स्त्रीवाद.

घटक ३) व्याख्याने-१०, श्रेयांकन-०१

अ) महाराष्ट्रातील स्त्रीवादी चळवळ आणि स्त्रीवादी संघटनांचे कार्य.

ब) स्त्रीवादी मराठी नियतकालिके व त्यांचे कार्य. 'मिळून साऱ्याजणी', 'बायजा'.

घटक ४) व्याख्याने-१०, श्रेयांकन-०१

पुढील साहित्यकृतींचा अभ्यास

क) 'स्त्रीपुरुषतुलना', ताराबाई शिंदे.

ड) 'तिची भाकरी कोणी चोरली?' (लेखसंग्रह), संध्या नरे-पवार.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

बाईमाणूस, करुणा गोखले, राजहंस प्रकाशन, पुणे.

संदर्भासहित स्त्रीवाद, गीताली, वि० मं०, शब्द प्रकाशन, मुंबई.

स्त्रीवादी समीक्षा-स्वरूप आणि उपयोजन, अश्विनी धोंगडे, दिलीपराज प्रकाशन, पुणे.

महाराष्ट्रातील स्त्री चळवळीचा मागोवा, मेधा नानिवडेकर, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.

स्त्रीवादी सामाजिक विचार, विद्युत भागवत, डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे.

स्त्री प्रश्नांची वाटचाल, विद्युत भागवत, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.

महाराष्ट्रातील स्त्रीविषयक सुधारणावादांचे सत्ताकारण, नारायण भोसले, दतिची प्रकाशन, पुणे.

सांस्कृतिक प्रवाहांची स्त्रीवादी समीक्षा, वंदना महाजन, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.

भारतीय स्त्रीवाद : बदलते आयाम, (संपा०) वंदना महाजन, स्त्रीवाणी विशेषांक.

स्त्रीवाद संकल्पना व उपयोजन, मंगला वरखेडे, का० स० वाणी प्रगत अध्ययन संस्था, धुळे.
हिंदू संस्कृती आणि स्त्री, आ० ह० साळुंखे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
मायवाटेचा मागोवा, तारा भवाळकर.

सत्र : ४

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १४ : ३ – फुले-आंबेडकरवादी साहित्य

उद्दिष्ट : १९९० नंतर वर्ण, जात, वर्ग, लिंगभाव अधिष्ठित शोषकव्यवस्थेच्या अंतासाठीचे तत्त्वज्ञान म्हणून फुले-आंबेडकरांच्या विचारप्रवाहाचा उदय झालेला दिसतो. जागतिकीकरणाच्या गुंतागुंतीपूर्ण वास्तवात विशेषतः भारतीय समाज, साहित्य आणि संस्कृती संदर्भात सदर विचारप्रणालीचे महत्त्व अनन्य आहे. त्याचा परिचय व्हावा आणि योगदान स्पष्ट व्हावे हा सदर अभ्यासपत्रिका सुरू करण्यामागील प्रमुख उद्देश आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) फुलेवाद तत्त्व आणि विचारप्रणाली.

आ) आंबेडकरवाद तत्त्व आणि विचारप्रणाली.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

फुले-आंबेडकरवादी साहित्यप्रेरणा आणि स्वरूप.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

कादंबरी- 'विषवृक्षाच्या मुळ्या', वासुदेव मुलाटे.

दीर्घकविता- 'आरपार लयीत प्राणांतिक', प्रज्ञा दया पवार.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी - प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ :

कसबे, रावसाहेब; आंबेडकरवाद : तत्त्व आणि व्यवहार, सुगावा प्रकाशन, पुणे.

पाटील, शरद; मार्क्स-फुले-आंबेडकरवाद, सुगावा प्रकाशन, पुणे.

गायकवाड, सुधाकर; माणूस त्याचा समाज आणि बदल : डॉ० आंबेडकरांचे सिद्धान्त, सृजन प्रकाशन, मुंबई.

शेरे, नीळकंठ; आंबेडकरवाद, सुविद्या प्रकाशन, पुणे.

पानतावणे, गंगाधर; पत्रकार डॉ० बाबासाहेब आंबेडकर, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.

सत्र : ४

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १४ : ४ – आदिवासी संस्कृती, कला आणि साहित्य

उद्दिष्ट : आदिवासींच्या जीवनाची व्याप्ती आदिम आणि फार व्यापक असून भारतीय समाजव्यवस्थेचे आणि संस्कृतीचे मूळ त्यात आहे. मूलतः भारतीय समाजव्यवस्था ही मातृसत्ताक होती. वर्णसंकरानंतर तिने पुरुषसत्तेचे रूप धारण केले आणि त्यानंतर नव्या शोषणाच्या भारतीय समाजजीवनाचा इतिहास, संस्कृतीचे स्थित्यंतर रचले गेले. आदिवासींचा म्हणता येईल असा धर्मही त्यावेळी पृथ्वीच्या पाठीवर नांदत होता. मूलतः आदिवासी समाजव्यवस्था, संस्कृती ही निसर्गाधारित व मानवताकेंद्री होती आणि त्याचे प्रतिबिंब आदिवासींच्या लोकसाहित्यात आढळते. एकूणच भारतीय मूळ समाजव्यवस्था, संस्कृतीचा अभ्यास आजच्या जागतिकीकरणाच्या पार्श्वभूमीवर विद्यार्थ्यांना व्हावा असा या अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) आदिवासी संस्कृती-परंपरा (आदिम व वर्तमान).

ब) आदिवासी धर्मकल्पना (निसर्गधर्म व वर्तमान विधिधर्मकल्पना. उदाहरणार्थ, गोंडवानांच्या भारत, आफ्रिका, अंटार्क्टिका, ऑस्ट्रेलिया व दक्षिण अमेरिका या पाच महाखंडांचा धर्म, बिरसाधर्म, सरनाधर्म (कोयतूर किंवा गोंडी धर्म).

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

आदिवासी विविध जमातींचे कलाजीवन

अ) संगीत (कल्पना, वाद्ये व विशेष).

ब) वास्तुकला (परंपरा, स्वरूप व विशेष).

क) शिल्पकला (परंपरा, स्वरूप व विशेष).

ड) चित्रकला – वारली व गोंडी (परंपरा, स्वरूप व विशेष).

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

आदिवासी लोकसाहित्य

अ) आदिवासी लोकसाहित्याचे स्वरूप व संकल्पना.

ब) आदिवासी लोकगीते (कल्पनाविष्व, प्रकार व विशेष).

क) आदिवासी लोककथा (कल्पनाविष्व, प्रकार व विशेष).

ड) आदिवासी लोकनाट्य (परंपरा, प्रकार व विशेष).

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

१. लेखी परीक्षा २० गुण

२. प्रकल्प लेखन २० गुण (पैकी – प्रकल्प लेखन : १० गुण व प्रकल्पावर आधारित तोंडी परीक्षा : १० गुण)

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

आदिवासी लोकपरंपरा, माहेश्वरी गावित, चिन्मय प्रकाशन, औरंगाबाद.

आदिवासी कला, गोविंद गारे व उत्तमराव सोनवणे, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे.

आदिवासी लोकनृत्य लय, ताल आणि सूर, गोविंद गारे, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे.

सह्याद्रीच्या दऱ्याखोऱ्यातील ठाकूर आदिवासी, गोविंद गारे, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे.

मानवी संस्कृतीचा इतिहास, आर० के० परळकर, किताब महल, नागपूर.

आदिवासी साहित्य आणि लोककला, (संपा०) शत्रुघ्न फड.

कोणे एके काळी सिंधु संस्कृती, मधुकर केशव ढवळीकर, राजहंस प्रकाशन, पुणे.

आदिवासींचे सण उत्सव, सरोजिनी बाबर, महाराष्ट्र राज्य लोकसाहित्य माला, पुष्प २४.

गोंड, संजय साळुंखे, संवेदन प्रकाशन, औरंगाबाद.

गोंडवाना, जीव जगत की उत्पत्ती, उत्थान, पतन और पुनरुत्थान, संघर्ष, चंद्रलेखा कंगाली.

गोंडो का मूल निवास स्थल परिचय, मोतीराम कंगाली.

भील जनजीवन और संस्कृती, अशोक पाटील, मध्यप्रदेश हिंदी ग्रंथ अकादमी.

Warli of Thana, A. M. Ghatage, The Maharashtra State Board for Literature and Culture.

Understanding Tribal Religion, Migang Tamo, Sarit Chaudhuri.

The Gonds Genesis History and Culture, Paul Anuradha.

सत्र : ४

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १५ : १ – प्रसारमाध्यमे आणि भाषाव्यवहार

(Mass media and Usage of Marathi Language)

उद्दिष्ट : भाषाव्यवहार हा साहित्याव्यतिरिक्त अन्य क्षेत्रांमध्येही महत्त्वाचा असतो. आधुनिक युगात प्रसारमाध्यमांचे स्वरूप व प्रकार बदलले आहेत. प्रसारमाध्यमांनुसार भाषेच्या उपयोजनाची विविध कौशल्ये विद्यार्थ्यांना ज्ञात व्हावी तसेच ती त्यांनी आत्मसात करून त्याआधारे प्रत्यक्ष उपयोजन करावे हा या अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) प्रसारमाध्यमे म्हणजे काय – पारंपरिक प्रसारमाध्यमे आणि आधुनिक प्रसारमाध्यमे.

ब) प्रसारमाध्यमांचा समाजावर होणारा परिणाम, प्रसारमाध्यमांचा विकास.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) प्रसारमाध्यमांचे प्रकार – मुद्रितप्रसारमाध्यमे (वृत्तपत्रे आणि नियतकालिके).

ब) दृक् आणि श्राव्य प्रसारमाध्यमे – नभोवाणी, दूरचित्रवाणी, इंटरनेट.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) श्राव्य माध्यमाचे स्वरूप व महत्त्व, कार्यक्रमांचे विविध प्रकार, उद्दिष्टे, कार्यक्रमाची पूर्वतयारी आणि सादरीकरण.

ब) दूरचित्रवाणी माध्यमाचे स्वरूप – विस्तार, कार्यक्रमांचे प्रकार. लेखन, संशोधन आणि प्रसारण इत्यादी.

अंतर्गत परीक्षा : एकूण ४० गुण.

विद्यार्थ्यांनी पुढीलपैकी कोणतेही दोन घटक निवडून त्यावर दोन प्रकल्प सादर करावेत.

१) मुलाखत, २) ग्रंथपरीक्षण, ३) चित्रपटपरीक्षण, ४) नाट्यपरीक्षण, ५) विकिपीडियावर एखाद्या विषयाची निवड करून लेख लिहिणे व त्यावर तो नोंदविणे, ६) दूरचित्रवाणीसाठी बातमीलेखन, ७) आकाशवाणीसाठी बातमीलेखन, ८) एखाद्या विशिष्ट विषयावरील ज्ञानकोश, विश्वकोश, एन्साक्लोपीडिया ब्रिटानिका व तत्सम कोशांमधील नोंदींचा अभ्यास करून त्याआधारे स्वतंत्र संशोधन करून नवीन नोंद तयार करणे, ९) वरील विषयांव्यतिरिक्त अभ्यासक्रमातील घटक न निवडता विषयशिक्षकाने विद्यार्थ्यांकडून दोन प्रकल्प तयार करून घेणे.

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

१. देव, सदाशिव; कोशवाङ्मय विचार आणि व्यवहार, सुवर्ण प्रकाशन, २००२.

२. मराठी अभ्यास परिषद पत्रिका, 'भाषा आणि जीवन', त्रैमासिक.

३. नसिराबादकर, ल० रा०, व्यावहारिक मराठी.

४. गर्गे, स० मा०, पत्र आणि पत्रकारिता, मानसन्मान प्रकाशन, १९९९.

सत्र : ४

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १५ : २ – भाषांतरकौशल्ये

उद्दिष्ट : भाषांतराच्या विविध प्रकारांमध्ये ललित वाङ्मयातील भाषांतर कौशल्य आत्मसात करणे हा हेतू सादर अभ्यासपत्रिकेच्या मुळाशी आहे. एखाद्या साहित्यकृतीचे भाषांतर करताना त्या साहित्यातील भाषारूपाची वैशिष्ट्ये पुननिर्मितीमध्ये किती प्रभावीपणे व्यक्त झालेली आहेत, त्यातील भाषिक, शैलीविषयक अडचणी जाणून घेणे, उत्तम भाषांतराचे महत्त्व जागतिकीकरणामध्ये समजावून घेणे तसेच विद्यार्थ्यांनीही स्वतः भाषांतर करणे याठिकाणी अभिप्रेत आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) भाषांतराचे स्वरूप व व्याख्या.

ब) भाषांतर व्यवहारातील महत्त्वाचे प्रश्न – भाषांतर-एक दुय्यम कृती, भाषांतरातील सममूल्यता, भाषांतरणीयता, भाषांतराचे स्वरूप-भाषिक की सांस्कृतिक.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) भाषांतरातील भाषिक व शैलीविषयक अडचणी.

ब) भाषांतरातील सांस्कृतिक अडचणी.

क) भाषांतराचे जागतिकीकरणात महत्त्व.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

पुढील भाषांतरांचा घटक १ व २च्या अनुषंगाने प्रत्यक्ष अभ्यास.

१) तुकारामांचे अभंग – ६ (Says Tuka by Dilip Chitre) १९९१.

१. पहिली माझी ओवी (४३५७) (My first verse, p. 24)

२. बरे जाले देवा निघाले दिवाळे (१२३५) (Good for me God I am broke, p. 40)

३. सुंदर ते ध्यान उभे विटेवरी () (In an exquisite trance, p. 61)

४. स्थिरावली वृत्ति पांगुळला प्राण (४१५९) (The mind is setteled, p. 176)

५. जे का रंजले गांजले (३४७) (He who identifies, p. 150)

६. जेथे जातो तेथे तू माझा सांगाती (२०००) (Whenever I go, p. 157)

२) 'ओल्ड मॅन अँड द सी' याचा पु० ल० देशपांडे यांनी केलेला अनुवाद 'एका कोळियाने'.

३) रावीपार या संग्रहातील 'रावीपार' व 'फाळणी' या कथांचा मराठी अनुवाद. (अनु०) मोहन वेल्लाळ, मेहता पब्लि०, पुणे.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

विद्यार्थ्यांनी विषयशिक्षकांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रत्यक्ष इंग्रजी वा हिंदी भाषेतून मराठीत किमान ४००० शब्दांचा भाषांतरप्रकल्प पूर्ण करून सादर करणे. भाषांतरासाठी निवडलेल्या इंग्रजी वा हिंदीतील साहित्यकृतींचे यापूर्वी मराठीमध्ये भाषांतर झालेले नसावे याची दक्षता विषयशिक्षकांनी घेणे आवश्यक आहे.

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भ :

(संदर्भग्रंथ नंतर देण्यात येतील.)

सत्र : ४

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १५ : ३ – ग्रंथव्यवहार

उद्दिष्ट : ग्रंथनिर्मितीसह ग्रंथव्यवहार आणि प्रकाशन या संदर्भातील ज्ञान विद्यार्थ्यांना देणे हा सदर अभ्यासपत्रिकेचा हेतू आहे. हा अभ्यास करताना विविध विषयांनुसार उपलब्ध झालेली हस्तलिखित, त्याची अंतिम मुद्रणप्रत तयार करणे, प्रत्यक्ष प्रकाशन व्यवहार तसेच वितरणव्यवहार यांतील ज्ञान व कौशल्ये विद्यार्थ्यांनी आत्मसात करणे अभिप्रेत आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

प्रकाशन व्यवसाय

अ) परिचय आणि स्वरूप

ब) पुस्तकांचे प्रकार

क) पुस्तकांचे विश्व

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

संपादन

(प्रकाशन संस्थेचे ध्येयधोरण, कार्यवाही, हस्तलिखितांची निवड, लेखकांना नव्या पुस्तकांचे विषय देऊन लिहून घेणे, संहिता निवड इत्यादी.)

मुद्रण व मांडणी

(मुद्रणप्रत तयार करणे, मजकूर तपासणे, शुद्धलेखन तपासणे, चित्रे-आलेख-नकाशे यांची मांडणी करणे, मुखपृष्ठ व मलपृष्ठ तयार करवून घेणे इत्यादी.)

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

वितरण यंत्रणेचे कार्य

विक्री आणि आर्थिक देवाण-घेवाण

(प्रकाशन करणे, प्रसिद्धी देणे, विक्री विभागाला मार्गदर्शन करणे, वाचक मेळावा, ग्रंथप्रदर्शन सवलत, हिशेब ठेवणे इत्यादी.)

ई-बुक्स : प्रकाशन, व्यवसाय आणि विक्री.

अंतर्गत परीक्षा-एकूण गुण ४०

विषयशिक्षकांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रत्यक्ष सुमारे ३२-६४ पृष्ठांच्या ग्रंथाची निर्मिती करणे.

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ

ग्रंथव्यवहार, अ० ह० लिमये, व्हीनिस बुक स्टॉल, पुणे.

मराठी प्रकाशनांचे स्वरूप : प्रेरणा व परंपरा, (संपा०) अ० ह० लिमये, प्रसाद प्रकाशन, पुणे.

मराठी ग्रंथनिर्मितीची वाटचाल, शं० गो० तुळपुळे, महाराष्ट्र ग्रंथोत्तेजक संस्था, पुणे.

प्रकाशन व्यवसाय परिचय, शरद गोगटे, अखिल भारतीय मराठी प्रकाशक संघ, पुणे.

पॉप्युलर रीतिपुस्तक, रामदास भटकळ व मृदुला जोशी,

सत्र : ४

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १५ : ४ – मालिका पटकथालेखन

उद्दिष्ट : माध्यमक्रांतीनंतर मोठ्या प्रमाणात दूरचित्रवाणी मालिका निर्माण होऊ लागल्या व त्यांनी लोकप्रियताही मिळवली. इंटरनेटच्या प्रसारानंतर गेल्या काही वर्षांत वेबमालिकाही लोकप्रियता मिळवू लागल्या. बदलत्या काळानुसार व व्यावसायिक कौशल्ये विद्यार्थ्यांना आत्मसात करता यावीत या दृष्टिकोनातून 'मालिका पटकथालेखन' या अभ्यासपत्रिकेची निर्मिती करण्यात आली आहे. पटकथालेखनाची किमान कौशल्ये विद्यार्थ्यांनी आत्मसात करावीत हा दृष्टिकोन यामागे आहे.

घटक १) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) दूरचित्रवाणी व वेबमालिका : स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये.

आ) दूरचित्रवाणी व वेबमालिकांचे विविध घटक.

घटक २) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

अ) दूरचित्रवाणी मालिका व वेबमालिका पटकथा : स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये.

आ) वेबमालिकांच्या पटकथा : लेखनतंत्र, संरचना आणि पटकथेचे विविध घटक.

घटक ३) व्याख्याने-२०, श्रेयांकन-०२

प्रत्यक्ष पटकथांचा अभ्यास.

अ) उंच माझा झोका निवडक २५ भाग.

आ) गंगाधर टिपरे मालिकेचे पंचवीस भाग.

अंतर्गत परीक्षा – ४० गुण

विषय शिक्षकाने कथाबीज निवडून त्याआधारे एखाद्या दूरचित्रवाणी मालिकेचे वेबमालिकेचे किमान १५ व कमाल २५ भागांचे लेखन करून घेणे. अभ्यासक्रमास लावलेल्या पटकथांव्यतिरिक्त उपलब्ध असणाऱ्या मालिकांच्या पटकथांचा अभ्यास करून त्यावर प्रकल्प तयार करणे. लेखनप्रकाराचे विषय, संबंधित विषय शिक्षकाने निश्चित करून द्यावेत.

सत्रान्त परीक्षा-एकूण गुण ६०

वरील अभ्यासक्रमावर १५-१५ गुणांचे चार प्रश्न पर्यायांसह विचारण्यात येतील.

संदर्भग्रंथ :

संदर्भग्रंथांची यादी नंतर देण्यात येईल.

सत्र : ४

अभ्यासपत्रिका क्रमांक १६ – प्रकल्प लेखन

प्रकल्प लेखनासाठी विषय :

- १) भाषावैज्ञानिक अभ्यास.
- २) समीक्षेचे उपयोजन.
- ३) संशोधन.
- ४) विशिष्ट प्रदेशाचे साहित्य.
- ५) प्रशासनिक मराठी.
- ६) मराठीच्या बोली.